ДЕПАРТАМЕНТ ОСВІТИ І НАУКИ
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ

КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД
«МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ЦЕНТР НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНОГО ВИХОВАННЯ, ТУРИЗМУ ТА КРАЄЗНАВСТВА УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ»
МИКОЛАЇВСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Всеукраїнська краєзнавча експедиція учнівської молоді
«Моя Батьківщина – Україна»
Напрям: «Із батьківської криниці»

Планування та народна архітектура деяких населених пунктів лівого берега Тилігульського лиману

Миколаїв – 2020

ЗМІСТ

Вступ 3
Розділ І. Розвиток та просторова трансформація, планувальні структури обстежених населених пунктів 5
І.1. Село Ташине (хутір Грібове) 5
І.2. Село Прогресівка (німецька колонія Нейзац) 10
І.3. Село Новопетрівка 12
Розділ ІІ. Особливості народної архітектури та деякі риси побуту населення обстежених сіл 15
Висновки 23
Перелік джерел та літератури 25
Додатки 27
Документи 31

Представлені в роботі фото та графічні зображення, таблиці, графіки, діаграми та мапи виконано гуртківцями МОЦНПВТК УМ – авторами роботи . У випадку, коли дані матеріали не належать авторству членів експедиційної групи – на них подається відповідне посилання.

Для зручності більшість поточних додатків з підписами «рис.» розміщено в тексті роботи. У кінець винесені додатки, до яких ми постійно повертаємося у різних частинах роботи. Таким чином, сумарна кількість сторінок текстової та ілюстративної частин роботи дорівнює тридцяти (20 сторінок тексту + 10 сторінок ілюстративного матеріалу + документи).

Автори роботи: вихованці двох гуртків «Археологічне краєзнавство» (керівники Бондаренко Д.В., Смирнов О.І) Комунального закладу «Миколаївський обласний Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді» Миколаївської обласної ради (далі – МОЦНПВТК УМ, Центр)

Склад експедиційної групи:

№ з/п	Прізвище, ім'я вихованця	Заклад освіти	Клас/	Обов'язки
1	Кондріна Юлія	Первомайська ЗОШ І-ІІІ ст. Вітовської районної ради	9	Первинна фіксація та камеральна обробка матеріалу, комп'ютерна обробка графічних зображень
2	Єрмак Карина	Шостаківський ЗЗСО І-ІІІ ст. Миколаївської районної ради	11	Фотофіксація
3	Глушак Євгенія	Миколаївський класичний ліцей Миколаївської міської ради	8	Ведення польового щоденника, фото артефактів
4	Смирнова Любов	Миколаївська гімназія № 2 Миколаївської міської ради	8	Маркування та систематизація матеріалу
5	Смирнов Степан	Миколаївська СШ І ступеня № 59 Миколаївської міської ради	3	Очищення знахідок

Весь обсяг роботи виконувався спільно членами експедиційної групи, а зазначені в таблиці відповідальні особи забезпечували виконання завдань та контролювали його якість

Керівники:

Бондаренко Денис Володимирович, керівник гуртків, методист МОЦНПВТК УМ, м.н.с. Національного історико-археологічного заповідника «Ольвія» НАН України, н.с. ДП «НДЦ «Охоронної археологічної служби України» Інституту археології НАН України, керівник Вікторівської археологічної експедиції, тел. 0961283342, bondarenkod1987@gmail.com

Смирнов Олександр Ігорович, керівник гуртка МОЦНПВТК УМ, старший викладач Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського, м.н.с. Національного історико-археологічного заповідника «Ольвія» НАН України, н.с. ДП «НДЦ «Охоронної археологічної служби України» Інституту археології НАН України, керівник Миколаївської археологічної експедиції

В польових дослідженнях також брали участь вихованці вищезазначених гуртків – студенти Миколаївського національного університету імені В.О. Сухомлинського (Вікторія Голуб, Юрій Жирок, Олександра Апуневич) та Миколаївського національного аграрного університету (Дмитро Запорожець).

ВСТУП

Цілий ряд об'єктивних та суб'єктивних факторів, зумовлених, передусім, урбанізаційними процесами та занепадом дрібних сільськогосподарських виробництв призводять до запустіння сіл на всій території нашої держави. З мапи України невпинно зникають населені пункти. Закинуті хати та цілі села буквально тануть на очах: руйнуються дахи та опливають стіни будинків, заростають бур'янами подвір'я, від цвинтарів лишаються ледь помітні нерівності. Пройде зовсім небагато часу і об'єкти народної архітектури можна буде вивчати лише методами археології.

Актуальність теми. Вивчення народної архітектури набуло значного поширення ще з 1940-х рр. у зв'язку з підготовкою історико-етнографічного атласу України, Білорусі та Молдови, в ході якої навіть вийшли методичні рекомендації для збирання матеріалів за цією тематикою [14][1], проведено цілий ряд експедицій (зокрема декілька і в Миколаївській області)[2]. Але проєкт, нажаль, не витримав ідеологічного тиску і був зупинений. Не вдалося його завершити й за незалежної України. Тому дослідження вмираючих населених пунктів на сьогодні залишається надзвичайно актуальним та стоїть серед пріоритетних напрямків краєзнавства. Воно обумовлене, зокрема, і необхідністю перевидання енциклопедичного видання «Історія міст і сіл», а залучення широких верств населення, зокрема молоді, до пошуково-дослідницької діяльності в цьому напрямку продиктовано статутами провідних галузевих організацій[3]. Чим далі буде відкладатися ця робота, тим менше джерел з нашого минулого будуть доступні.

Тож, долучитися до таких досліджень вирішили і ми – вихованці гуртків «Археологічне краєзнавство» МОЦНПВТК УМ. Дана робота виконана в рамках договорів про співпрацю та листів-завдань Миколаївської обласної організації МОО НСКУ[4] та ОАСУ ІА НАНУ (док. 1, 2). З огляду на нашу основну діяльність – розкопки пам'яток II-I тис. до н.е., дана робота носить дещо специфічний характер. Ми вирішили застосувати групу методів польової та камеральної археології для вивчення етнографічних особливостей та основних віх розвитку вимираючих сіл та їх частин. Різниця була лише в тому, що розкопок ми не проводили – джерела для нашої роботи ми фіксували на поверхні землі. Деякі обстежені нами об'єкти дійсно нагадували археологічний розкоп: залишки фундаментів садиб, окремі архітектурні деталі, фрагменти

[1] З деякими корегуваннями відповідно до новітніх методів дослідження, ці рекомендації використані в нашій роботі

[2] Докладніше див. Гілевич І. «Регіональний історико-етнографічний атлас України, Білорусії та Молдавії» і польові дослідження в Україні (середина 1960 х – початок 1970 х рр.) // Народознавчі Зошити. – 2011. – № 3. – С. 401–412.

[3] Див. статути Національної спілки краєзнавців України [24], ГО «Українське товариство охорони пам'яток історії та культури» [23], ВБО «Український фонд культури ім.. Б. Олійника» [22] та ін..

[4] Див. список скорочень в кінці списку джерел та літератури.

посуду, предметів побуту та знарядь праці. Тож основною джерельною базою нашого дослідження стали саме речові джерела, зафіксовані під час експедиції. Письмові та усні джерела – слугують доповненням та уточненням останніх, а в деяких випадках, навпаки – ідуть в розріз з ними.

Ідея «археологічного» дослідження етнографічних особливостей виникла в нашому колі, коли дорогою на чергові розкопки ми спостерігали руїни закинутих сел. Ідея зріла, і, нарешті, у 2020 р. ми організували обстеження ряду населених пунктів верхів'їв Тилігульського лиману. Зазначимо, що наша робота носить розвідувальний характер, націлений на визначення основних напрямків подальших досліджень: для повного вивчення цих об'єктів необхідна тривала стаціонарна експедиція на кожному з пунктів.

Тож, ***мета*** нашої експедиції: виявлення етнографічних особливостей народної архітектури та елементів побуту, основних віх розвитку сіл Ташине, Прогрессівка та Новопетрівка, визначення елементів їх планувальної структури. Обранню саме цих сіл ***об'єктом*** нашого дослідження сприяло їх близьке місце розташування[5] (рис. 1) і, в той самий час, різниця у часі заснування та етнічній приналежності мешканців.

Для досягнення мети необхідно було виконати наступні ***завдання***:

- ознайомитися з наявними відомостями про населені пункти: картографічний (дод. А) та архівний матеріал, друковані видання, Internet-джерела;
- здійснити обстеження населених пунктів: зафіксувати планувальні та архітектурні особливості, зняти плани та провести детальну фотофіксацію, зібрати рухомі артефакти, вивчити сільські цвинтарі, опитати місцевих мешканців;
- вивчити та систематизувати здобуті матеріали під час занять гуртків на базі Музею історії МОЦНПВТК УМ;
- порівняти здобуті матеріали з трьох населених пунктів, спробувати виявити етнографічні особливості народної архітектури та побуту;
- презентувати результати дослідження серед громадськості (виступи на конференціях, оформлення виставки в Музеї історії Центру, передача знахідок до Миколаївського обласного краєзнавчого музею, розсилка копій звітів організаціям-партнерам).

Дослідження проведено у три основні ***етапи***:

1. Підготовчий етап – вивчення письмових джерел та картографічного матеріалу (січень-травень 2020 р.).

[5] Села Ташине, Прогресівка та Новопетрівка розташовані у верхів'ях Тилігульського лиману на території Ташинської селищної ради Березанської районної ради Миколаївської області (рис. 1).

2. Етап польових досліджень (серпень 2020 р.).

3. Етап камеральної обробки, узагальнення та презентації результатів дослідження (вересень-листопад 2020 р.).

При дослідженні використані ***методи*** археологічних досліджень та фіксації, порівняння, типологізації, вимірювання, аналіз картографії. Для формулювання висновків використовувалися методи аналізу і синтезу, індукції і дедукції.

Джерельну базу роботи склали друковані праці та відомості з мережі Internet, архівні матеріали, спогади місцевих мешканців, старі карти, залишки архітектурних споруд та меморіальні пам'ятки, предмети побуту та знаряддя праці, знайдені під час експедиції. Весь масив джерел піддавався перехресній перевірці.

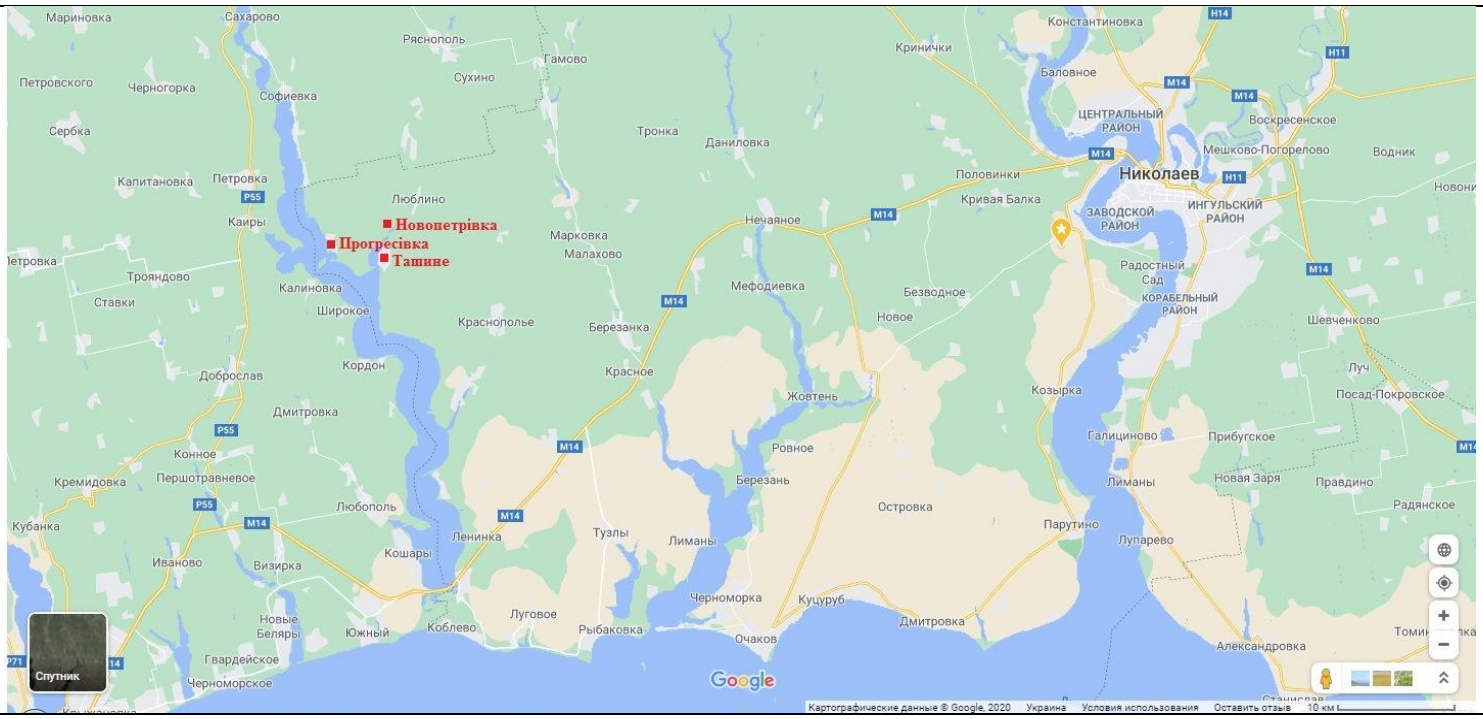

Рис. 1. Розташування сіл Ташине, Прогресівка та Новопетрівка на знімку з ресурсу: google.maps

РОЗДІЛ І. РОЗВИТОК ТА ПРОСТОРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ, ПЛАНУВАЛЬНІ СТРУКТУРИ ОБСТЕЖЕНИХ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ

І.1. Село Ташине (хутір Грібове)

Село Ташине розташоване на плато в місці впадіння в Тилігульський лиман р. Цареги, на її лівому березі, в точці з координатами 46°54'44.6"N 31°07'02.2"E[6] (рис. 1).

На території села здавна кипіло життя. Виконуючи завдання ОАСУ ІА НАНУ[7] (док. 2), на південній околиці села ми обстежили відоме [4, с. 14], але не досліджене, давнє поселення

[6] Тут і далі використовується система координат Google.

[7] Археологічні дослідження в ході нашої експедиції проводилися на підставі відкритого листа № 040/02051, виданого 18.12.2019 р. на ім'я О.І. Смирнова (док.3)

Ташине-І. На площі пам'ятки скрізь прослідковувалися виходи каміння та залишки давньої матеріальної культури. Невелику ділянку такого виходу ми розчистили (рис. 2.1). Він виявився кладкою фундаменту наземної споруди (рис. 2.2), складеної в постелистій однорядній регулярній системі[8]. Зберігся один ряд кладки, фасад не прослідковується. При розчистці кладки знайдено уламки тарних амфор та кухонних посудин (рис. 2.4:а-б). Але найцікавішою знахідкою стала відмінної збереженості бронзова фібула-застібка від накидного плаща (рис. 2.4:в). На березі лиману в межах поселення також був знайдений підп'ятник з вапняку (рис. 2.3), що, вірогідно, слугував для встановлення опорного стовпа поворотного механізму дверного полотна. Всі артефакти належали носіям черняхівської археологічної культури (II-IV ст.) [14, с. 59-63], що ототожнюються з германськими племенами вестготів.

Рис. 2. Поселення черняхівської культури Ташине-І (II-IV ст.): *1-2 – розчистка кладки фундаменту наземної будівлі; 3 – кам'яний підп'ятник; 4 – знахідки біля кладки: а, б – уламки кухонного керамічного посуду; в – бронзова фібула-застібка.*

Саме ж селище Ташине засноване у 1783 р. [20] переселенцями з Молдови. На початку XIX ст. в селище були переселені кріпаки з Полтавщини [6, с. 228], в яких ми схильні бачити селян, депортованих в Херсонську губернію після придушення Турбаївського повстання в 1793 р. [7, с. 4]. Тож, корінне населення тут складалося з молдаван та вихідців з Середньої Наддніпрянщини, які, переважно, належали до православного віросповідання.

Надзвичайно цінну інформацію нам надав картографічний матеріал. На мапах різних років містилася інформація про планування населених пунктів, кількість населення, найбільш важливі споруди і місце їх розташування, цікаві дані про логістичне сполучення між селами.

[8] Тут і далі описи кладок наводяться за методикою С.Д. Крижицького [8], розробленою для античних архітектурних решток, однак цілком придатної і для опису більш пізніх споруд.

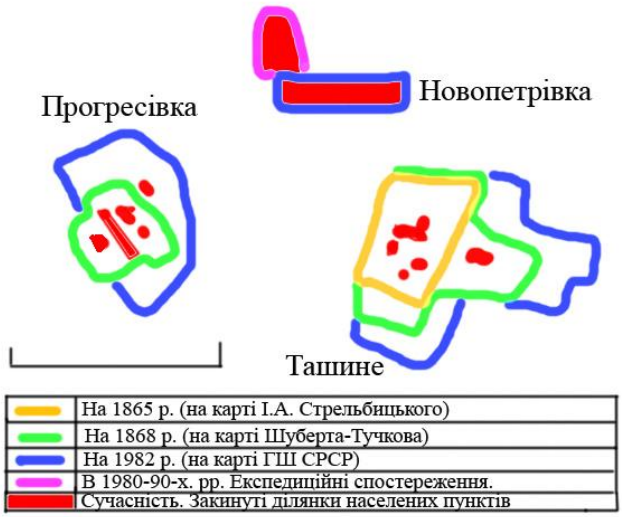

Рис. 3. Динаміка просторової трансформації сіл на основі аналізу картографічних джерел

Всі дані про просторову трансформацію сіл, отримані в ході аналізу старих мап (дод. А) та наших експедиційних спостережень, ми виразили у схемі, де позначені межі населених пунктів у різні періоди їх існування (рис. 3)

Зведені дані про динаміку демографічних змін взяту з картографічних джерел (дод. А), звітів статистичних комітетів МВС Російської імперії [2, с. 83], та перепису населення ми виразили у діаграмі (рис. 4).

Рис. 4. Динаміка демографічних змін населення вивчених сіл.

До цих двох візуалізацій ми будемо повертатися впродовж нашого опису, не дублюючи розміщені в них дані.

Вперше Ташине з'являється на мапі Одеського уїзду Херсонської губернії 1833 р. (дод. А.2), а на карті І.А. Стрельбицького 1865 р. на території села позначено вже 130 дворів [30; 2, с. 83]. Від Ташиного відходило дві дороги: на захід – до с. Нечаяне та на південь – до с. Анатоліївка (дод. 2.3). В центрі села знаходилася церква, збудована у 1795 р. в ім'я святих мучеників Андріана та Наталії. Храм зруйновано у 1975 р., але місце, де він стояв, ми відвідали – зараз тут встановлено пам'ятний знак (рис. 5).

Рис. 5. Ташине. Місце, де знаходилася церква Андріана і Наталії

Село швидко розвивалося. Триверстова мапа Шуберта-Тучкова 1869 р. (дод. А.4) демонструє зростання населеного пункту та будівництво двох дерев'яних млинів. Від села відходила ціла мережа доріг у п'яти напрямках [31]. На кінець XIX століття функціонувала школа [26]. На південний захід від Ташиного розташовувалося кладовище [31]. Ми відвідали залишки старого цвинтаря, який займає територію на захід від сучасного

кладовища. І, хоча, його дослідження заслуговують на окрему роботу, весь зміст якої через обмеження даного конкурсу не можливо продемонструвати тут, ми все ж дозволимо собі коротко зупинитися на аналізі його надгробків, адже вони надають нам важливу інформацію про етнічний склад населення Ташиного XIX – початку XX ст.

Судячи з надмогильних пагорбів та залишків надгробків, могили розташовувалися рядами з широтною орієнтацією, небіжчики укладалися головами на схід, що відповідає православному звичаю. За нашими підрахунками тут могло бути поховано близько 1000 осіб. На більшості могил надгробки відсутні. Вірогідно, вони були виготовлені з дерева і не витримали випробування часом. Нам вдалося зафіксувати залишки лише 42 надмогильних пам'яток, більшість з яких представлена обламаними основами, що ледь виступають з-під землі (рис. 6.1). Усі виразні фрагменти та цілі монументи ми задокументували. Більшість з них (13 екземплярів) належить до хрестів корсунського (лапчастого) типу (рис. 6.2) за класифікацією І.В. Сапожнікова [10, с. 31]. Хрести такої форми називають ще козацькими, адже вони переважали на знаменах чорноморських і запорозьких козаків й до сьогодні зображуються на емблемах підрозділів та прапорі Збройних Сил України. Ще три надгробки належать до типу трилистових хрестів (рис. 6.3) [10, с. 34]. Два надгробки, вірогідно, більш пізні, являють собою трапецієвидні стели з пірамідальним навершям, увінчаним залізним кованим хрестом (рис. 6.4). Ще два великих залізних кованих хреста встановлені прямо на могильні пагорби (рис. 6.5). На 7-ми надгробках корсунського типу та одному трилистому в центрі вирізьблені хрести. На жодному надгробку епітафій не зафіксовано. Могильні пагорби обгороджені встановленими на ребро пласкими грубо рваними плитами вапняку (рис. 6.4).

Рис. 6. Старий цвинтар с. Ташине: *1 – основа надмогильного хреста; 2 – хрест корсунського типу; 3 – трилистний хрест; 4 – стела з хрестом-навершям; 5 – залізний кований хрест.*

Зауважимо, що перевага хрестів корсунського типу не характерна для цвинтарів Півдня України і може пояснюватися впливом традицій переселенців з Полтавщини [11, с. 93-95].

Повертаючись до огляду старих карт, зазначимо, що «триверстовка» (дод. А.4) – це єдина мапа де згадується назва «Грібовка», та й те в дужках під написом «Ташине». Цей факт може насувати на припущення про те, що «Грібове» було неофіційною назвою села утвореною від прізвища його власника – правої руки князя П.О. Зубова – підполковника Адріана Моїсейовича Грибовського (тут йому належало 12 000 десятин землі) [1, с. 29-32]. Ця теза іде врозріз з інформацією «Історії міст і сіл» [6, с. 228]. Але відсутність посилань на джерела ускладнює її перевірку. Під назвою «Tatino» село фігурує і в польському атласі 1899-1904 рр. (дод. А.5).

Статистичне управління МВС Російської імперії стверджує, що у 1887 р. році кількість населення Ташиного виросла до 1296 осіб (674 чоловіки та 622 жінки), з них 1266 (97,7 %) були православного віросповідання [2, с. 83]. Дані про приріст населення містяться і на картах 1932 р. (дод. А.7) та 1982 р. (дод. А.8).

У середині – третій чверті XX ст. на території селища розміщувалася центральна садиба багатогалузевого колгоспу ім. Жданова. За господарством було закріплено 4600 га орної землі. Розвивалося рільництво, серед тваринництва переважало вівчарство. Функціонували восьмирічна школа, дитячі ясла та клуб [6, с. 228].

Таким чином, аналіз картографічних даних та письмових джерел свідчить про постійне зростання населення села, яке зазнає падіння в останнє десятиліття XX ст. (рис. 4). Це, вірогідно, пов'язано з переорієнтацією сільськогосподарського сектору на крупні фермерські господарства, яка, на сьогодні, призвела до вмирання цілих ділянок населеного пункту (в цілому покинуто 27 садиб). Демографічні зміни напряму пов'язані із просторовими змінами в плануванні села (рис. 3). Найдавніша його ділянка знаходиться на узбережжі лиману, територіальне розширення проходило у східному напрямку. Причому, протягом XX ст. до східної околиці села було прибудовано дві вулиці.

На сьогодні площа Ташиного займає 1,52 км^2. Через село проходить центральна магістральна вулиця (Садова[9]), протяжністю з півночі на південь 1,4 км. На захід від неї розташована ще одна паралельна вулиця (Вишнева); на схід – дві (Миру та Молодіжна). Картографічний матеріал і специфіка забудови Молодіжної вулиці свідчить про її появу близько середині XX ст. Ці вулиці перетинають дві поперечні (Гагаріна та Космонавтів), а також ряд провулків. Усі вулиці перетинаються під прямим кутом і утворюють мережу з 11 прямокутних, нерівномірних за розмірами, кварталів (дод. Б.1). Даний факт може свідчити про

[9] Тут і далі ми наводимо сучасні назви вулиць.

елементи стихійної забудови населеного пункту, однак у межах кварталів, утворених основними магістралями, закладеними ще при заснуванні села (дод. А.4).

Нашою групою на території села було детально вивчено цвинтар та три закинуті садиби (дод. Б), опис конструктивних і технологічних особливостей яких, ми наведемо в ІІ розділі.

І.2. Село Прогресівка (німецька колонія Нейзац)

Прогресівка знаходиться на лівому березі Тилігульського лиману, в 3,5 км на північний захід від с. Ташине, в точці з координатами 46°55'14.8"N 31°03'39.5"E (рис. 1).

Село засновано під назвою Нейзац у ході німецької колонізації краю у 1858 р. лютеранами Лібентальського колоніального округу [33; 5].

Німецька колонізація Херсонської губернії почалася ще на початку XIX ст. З метою підняття економіки краю до цього процесу першочергово залучалися представники ремісничих професій та землеробів. В нашому випадку, перевага надавалася останнім.

Нейзац був центром Лібентальскої (Нейзацької) волості, яка, в свою чергу, входила до складу першого округу Херсонської губернії з адміністрацією в Грослібенталі, а пізніше – в Одесі [15, с. 53]. Мешканці Нейзацу належали до лютеранських приходів Гросс-Лібенталь та Вормс-Іоганнесталь [5, с. 337].

Вперше Нейзац зявляється на мапі Шуберта-Тучкова 1869 р. (дод. А.4). З неї ми дізнаємося що в селі працював дерев'яний млин. Від колонії відходила лише одна дорога, що поєднувала Нейзац з с. Петрівка, розташованим на північному-сході. Цікаво, що, незважаючи на близьке розташування с. Ташине, німецьке і українське села не були поєднані дорогами – з якихось причин тісні економічні контакти між їх населенням були відсутні, що в свою чергу, як буде продемонстровано нижче, не завадило культурній взаємодії їх населення.

Статистичне управління МВС Російської імперії стверджує, що вже у 1886 р. в селі існували лютеранський молитовний будинок, школа та дві лавки [2, с. 83]; на 1896 р. – земська поштова станція, два парові млини, колісна та столярна майстерні, корчма та заїжджий двір [12, с. 168], на 1918 р. – центральне училище [4, с. 337]. Цікаво, що, наприклад, у 1896 р. при населенні 645 осіб сільська школа розміщувала в собі 109 учнів, тобто освітою могла бути охоплена майже вся молодь колонії.

За свідченням Д.Ф. Дізендорфа, у 1926 р. в Нейзаці розміщувалася однойменна сільська рада (з 1931 р. – Нейзацька національна рада) [5, с. 337]. А от в метричній книзі за 1917 р. (рис. 7) село позначено під назвою «Любін»[10]. Під такою ж назвою колонія фігурує і на мапі

[10] Цікаво, що в той же час (як і зараз) таку ж назву має ще одне село в 5 км на північний схід від Нейзацу.

1932 р. (дод. А.7). Тобто в межах декількох десятиріч першої половини XX ст. село тимчасово носило назву «Любін». Цей факт належить до наших маленьких відкриттів і не зазначений в джерелах з історії колонії.

СПИСОКЪ
РОЖДЕННЫХЪ И КРЕЩЕННЫХЪ
въ приходѣ
Вормсъ-Іоганнесталь
селеніе Любинъ (вул. Нейзацъ)
въ 19 году.

Рис. 7. Сторінка метричної книги – свідчення зміни назви колонії Нейзац [18, с. 27].

Після II Світової війни, у 1946 р., наказом Президії Верховної Ради УРСР німецька колонія перейменована у с. Прогресівка [21]. На мапі 1982 р. (дод. А.8) продемонстровано розширення села у всіх напрямках.

При відвідуванні Прогресівської школи (рис. 8), її директор Тетяна Миколаївна Бокіна [35] люб'язно надала нам копію плану села, що зберігається в шкільному музеї. Нажаль копія поганої якості (копія копії), а місце знаходження оригіналу невідоме. Легенду карти прочитати майже неможливо, але деякі факти можуть опосередковано вказувати на дату її створення. Написи німецькою мовою, план забудови, окремі споруди (млини) могли б свідчити про складання плвну незадовго до II Світової війни або під час окупації[11]. Водночас, напис «Прогресивка»[12] та розпайовка території старого кладовища вказують на її випуск після 1946 р. У свою чергу, врозріз з цим іде мова складання карти. Так чи інакше, даний план можна датувати приблизно серединою XX ст. На ньому позначено 107 дворів[13] з іменами власників (?) які, нажаль, прочитати неможливо, а також 9 незайнятих паїв.

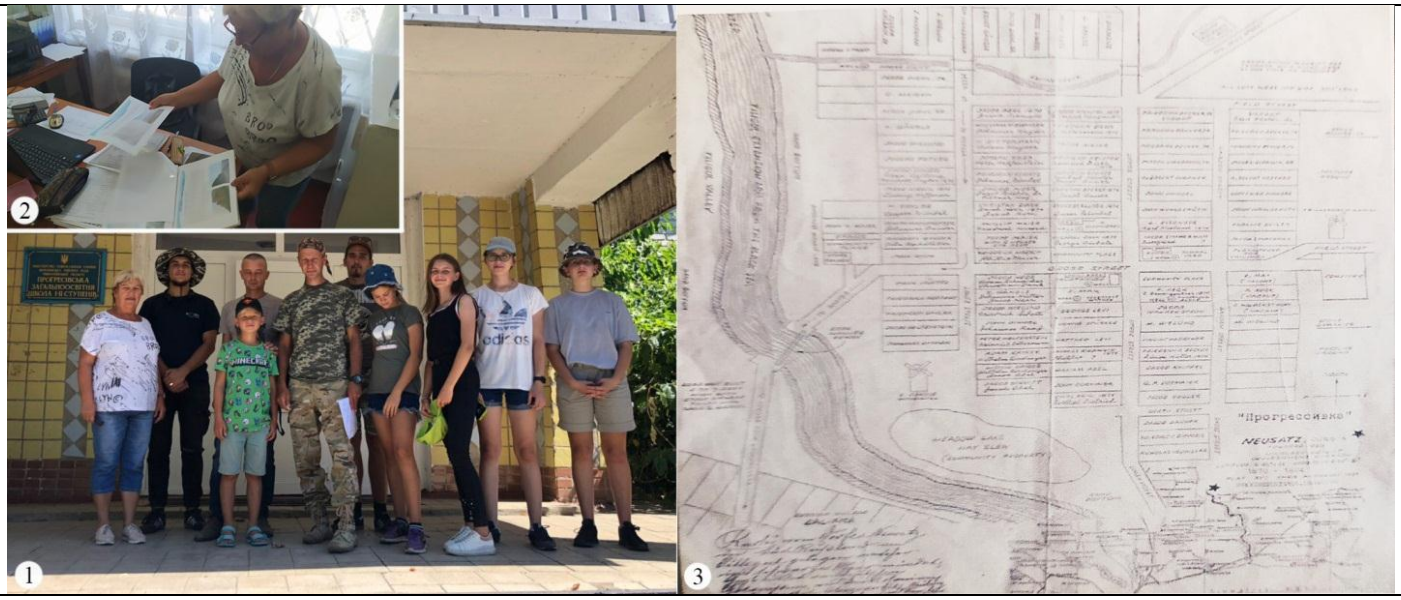

Рис. 8. Відвідування Прогресівської школи: *1 – на порозі школи з директором Т.М. Бокіною (перша ліворуч); 2 – пошук в шкільних архівах; 3 – мапа колонії Нейзац зі шкільного музею* [19].

[11] На думку про складання мапи під час окупації насуває помилка в кириличному варіанті написання назви села – «Прогресивка». Так чи інакше, це може свідчити про те, що автор плану не був носієм української чи російської мови.
[12] Нагадаємо, що село перейменоване у 1946 р. [21]
[13] Відомо, що на 1932 р. в колонії налічувалося 90 домогосподарств [29], а на початок XXI ст. ми нарахували 133 двори.

Повертаючись до кладовища Нейзацу, зазначимо, що на «трьохверстовці» (дод. А.4) воно позначене на південно-східній околиці села, а на мапі 1982 р. (дод. А.8) його перенесено на схід від населеного пункту – на сучасне місце розташування. Можливо, це було пов'язано з антинімецькою політикою після подій ІІ Світової війни. Залишків старого кладовища Нейзацу ми не знайшли.

Рис. 9. Сучасне кладовище с. Прогресівка

Відомо, що на початок ХХ ст. цвинтар ще існував. Про це свідчать метричні книги лютеранських приходів, що зберігаються в Державному архіві Миколаївської області. Так, наприклад, ще в 1917 р. на старому цвинтарі було поховано 7 померлих лютеран [18, с. 87-89].

На сучасному кладовищі (рис. 9) поховані переважно носії українських прізвищ: Аліфіренко, Оніщук, Кузьма та ін.. Вірогідно, зміна німецьких прізвищ колоністів відбулася внаслідок все тієї ж антинімецької політики.

Аналіз картографічних даних та інших джерел свідчить про демографічну динаміку, аналогічну с. Ташине (рис. 4). Зміни чисельності населення викликали просторове зростання села (рис. 4). Найдавніша ділянка Нейзацу знаходилася на узбережжі лиману, розширення проходило у північному, східному і південному напрямках.

Зараз площа села займає 0,74 км^2 [21]. Через північну околицю проходить дорога 0150303 на с. Ташине. Від неї в південно-східному напрямку – чотири вулиці (Лиманська, Центральна, Степова та Молодіжна). В центральній частині Прогресівки їх перетинає ще одна широтна вулиця, що починається від вул. Лиманної, і на виході з села завертає на північний схід до кладовища, де з'єднується з дорогою 0150303. Ці вулиці утворюють мережу з 12 прямокутних кварталів. Аналіз старих карт свідчить про просторове розширення села наприкінці ХІХ – у ХХ ст. шляхом добудови вул. Молодіжної та подовження всіх чотирьох південних кварталів із забудовою старого цвинтарю колонії Нейзац. Нашою групою на території села вивчено п'ять закинутих садиб (дод. В), опис яких ми наведемо у ІІ розділі.

І.3. Село Новопетрівка

Село Новопетрівка розташовувалося на плато межиріччя Цареги та Сухої Злодійки, в 2,3 км на північний схід від с. Ташине в точці з координатами 46°56'14.1"N 31°07'57.0"E (рис. 1).

Дотримуючись хронологічної послідовності, слід зазначити про наші роботи на поселеннях черняхівської культури (ІІ –ІV ст.) в районі села (рис. 10), проведені в рамках угоди з ОАСУ ІА НАНУ (док. 2).

Поселення Новопетрівка-І знаходилося на південно-західній околиці села (дод. Г.1). На пам'ятці знайдено фрагменти тарних амфор та великої господарської посудини. Найцікавіша знахідка – крупна намистина, виготовлена римськими майстрами з прозорого зеленого скла, датована IV ст. (дод.Д.1-2)

Рис. 10. Візуальні розвідки на поселенні черняхівської культури Новопетрівка-ІІ.

Поселення Новопетрівка-ІІ розташовувалося між північно-східною околицею села та східною межею кладовища (дод. Г.1). На розореному полі знайдено чисельні уламки буту черепашника, а також фрагменти кераміки та кісток тварин. Зібраний матеріал відноситься до двох хронологічних періодів. Черняхівським часом датуються уламки амфор, кухонних ліпних та гончарних посудин, сіролощених глеків (дод. Д.3-9).

На цьому ж полі зібрано колекцію предметів XVIII-XIX ст.: уламки керамічних кухонних горщиків та глеків, великої миски з жовтою поливою, поліхромних столових посудин (як місцевого так і турецького походження), а також вінчик залізного казана. На особливу увагу заслуговує сіроглиняна люлька, оздоблена трьома рельєфними розетами та прокресленими лініями по нижній частині чаші (дод.Д.10-16). Вони, вірогідно, належать невідомому в науці і не позначеному на картах хутору XVIII – XIX ст.

Обидва пункти знахідок давнього матеріалу на околицях села піддаються регулярній руйнації внаслідок сільськогосподарської діяльності, щодо чого ми склали відповідний акт на ім'я начальника управління культури, національностей та релігій Миколаївської облдержадміністрації (док. 4).

Тож с. Новопетрівка виникло не на порожньому місці: тут здавна кипіло життя. Саме село на сьогодні повністю закинуте, а в джерелах нам не вдалося знайти про нього жодних відомостей, крім власне факту його існування. Для з'ясування дати заснування Новопетрівка ми спробували звернутися до першоджерел.

Вперше Новопетрівка з'являється на мапі ГШ ЗС СРСР (дод. А.8) виданої за рекогносцировкою 1978-1982 рр. Тобто в 1982 р. село вже існувало. В цей час, судячи з картографічного матеріалу, село мало одну меридіональну вулицю, що тяглася у напрямку зі сходу на захід на відстань близько 800 м.

Рис. 11. Найдавніше поховання на цвинтарі с. Новопетрівка – 1962 р.

В 300 м на північ від східної околиці населеного пункту розташовувався сільський цвинтар. Більшість похованих були носіями прізвищ українського походження: Гуменний, Сюрба, Порада, Клейбатенко та ін. Серед збережених надгробків, два найдавніші датуються 1962 р. (рис. 11) Відповідно, і дату заснування села необхідно відносити до часу, не пізніше початку 1960-х рр. На цій даті, мабуть, і варто зупинитися, адже вона, в цілому, відповідає і картографічному матеріалу і особливостям архітектурних споруд села, описаним нижче.

Трохи пізніше, вірогідно у 1980-х рр., на східній околиці села з'явилася ще одна вулиця, орієнтована з півночі на південь, зайнята вісьма вівчарниками, розташованими обабіч дороги (дод. Г.1). Саме вівчарство, за спогадами мешканців розташованого поряд с. Любліне (рис. 12) [37], і було основою господарства населення Новопетрівки.

Рис. 12. Розмова з мешканцями с. Любліне про Новопетрівку.

Назва села може вказувати на те, що воно засноване або поблизу населеного пункту з назвою Петрівка, або вихідцями з такого пункту. Селище Петрівка дійсно існує в 6 км на північ за течією р. Цареги (зараз – Березівський район Одеської області), однак між цими двома пунктами розташовуються с. Любліне, засноване ще в середині XIX ст. Цей факт дозволяє нам схилятися до другої версії.

Стара частина Новопетрівки, як вже згадувалося вище, складалася з однієї меридіональної вулиці (частини ґрунтової дороги сполученням Прогресівка-Любліне). По обидва боки від неї розміщувалися житлові садиби, від яких лишилися тільки зарослі густою рослинністю руїни кам'яних будівель. Більшість житлово-господарських комплексів займають площу квадратної форми розмірами близько 40 х 40 м, а деякі – вдвічі більше. Варто думати, що при складанні генерального плану села, саме таку площу під забудову і ведення присадибного господарства отримували його мешканці, але деякі з них «захоплювали» і сусідню, з якихось причин, не зайняту ділянку. Таким чином, площі хатніх господарств складали близько 1500 та 3000 м^2 відповідно. При візуальному обстеженні на північ від вулиці вдалося зафіксувати межі 11

домогосподарств, на південь – 13. Всі житлові будинки вздовж вулиці зорієнтовані по лінії Пн.-Пд. Подвір'я господарств знаходилися на відстані близько 5 метрів від дороги.

Звертають на себе увагу два будинки в центральній частині південного ряду забудови вулиці (один на три камери, другий – на чотири), орієнтовані довгою віссю по лінії Сх.-Зх. Можливо, вони виконували якусь адміністративну або громадську функцію.

Існувала Новопетрівка доволі не довго. Зі слів директора Ташинської школи Валентини Іванівни Габерштро [36], селище почало пустіти із занепадом вівцеферми в північно-східній частині села, а, з часом, було повністю залишене своїми мешканцями.

Відповідно рішенню Миколаївської обласної ради від 25.07.2005 р. [34] Новопетрівка була виключена з облікових даних населених пунктів області.

В ході розвідки ми ретельно обстежили сім садиб (дод. Г), опис яких наведемо нижче.

РОЗДІЛ ІІ. ОСОБЛИВОСТІ НАРОДНОЇ АРХІТЕКТУРИ ТА ДЕЯКІ РИСИ ПОБУТУ НАСЕЛЕННЯ ОБСТЕЖЕНИХ ПУНКТІВ

Етап камеральної обробки, узагальнення та презентації результатів дослідження став завершальною стадією нашого дослідження і проходив на базі Музею історії МОЦНПВТК УМ. Він включав в себе класифікацію та типологізацію досліджених об'єктів, створення баз даних, оцифровування та редагування фотографій і польових креслень, реставрацію, опис, фото та замальовку знайдених артефактів, оформлення тимчасової виставки в музеї нашого закладу, передачу найцінніших знахідок до фондів Миколаївського обласного краєзнавчого музею, інтерпретацію та презентацію здобутого в ході досліджень матеріалу.

Під час нашої експедиції ми ретельно обстежили 14 житлово-господарських комплексів в трьох населених пунктах. Усі вони мали приблизно однакову структуру. Будинки розташовані вздовж вулиць, вхідні отвори виходили у двір з боку широких фасадів. Напроти широких фасадів розташовувалися басини (інколи – криниці) та льохи, а інколи, господарські споруди. Господарські приміщення, як правило, входили до структури житлового будинку. З тильного від вулиці боку садиб розміщувалися наділи для городництва. Вся система житлово-господарського комплексу обносилася невисоким парканом. Виключення становить садиба 1 с. Прогресівка (дод. В.2-3), яка, вірогідно, виконувала громадські функції.

Будинки складалися з трьох-п'яти камер. Такий тип багатокамерного житла здобуває значного поширення наприкінці XIX – на початку XX ст. по всій території України [9, с. 12]. В

одному випадку (Т4[14]) зафіксовано сім камер. Одна з камер виконувала роль сіней, від яких йшли проходи у житлові приміщення. Житлова частина в жодному випадку не має прямого сполучення з господарською. Входи у господарські приміщення оформлювалися окремо з подвір'я з боку головного або тильного фасадів. Площа житлових приміщень була, приблизно, однаковою та складала 30-40 м^2. Господарські приміщення, призначені для утримання свійської худоби, значно поступалися по площі – 10-15 м^2. Всі приміщення були витягнуті у лінію паралельно головному фасаду, що є характерною ознакою жител Півдня України [9, с. 11]. Також, нами зафіксовано тип планування приміщень у два ряди (П4, Н1, Н3).

Рис. 13. Стіни садиб. *1 – Т1, кам'яна міжкімнатна стіна приміщень «а» і «б»; 2 – Т2, фасад кам'яної західної стіни приміщення «а»; 3 – П1, сирцева міжкімнатна стіна приміщень «а» і «б»; 4 – цегла з сирцевої стіни.*

Стіни всіх садиб (рис. 13) складено з природнього грубо рваного по шару середнього та великого каміння черепашнику на розчині з червоної або жовтої глини. Окремі камені в кладках (Пр.: Т2) мають вторинне використання: носять на собі сліди прямої дії вогню, і, вірогідно, належали раніше згорілим будівлям. За своєю конструкцією кладки дво- або тришарові, без лиця, у вертикальному поперечному розрізі рядові, постелисті, інколи – іррегулярні. Кладки суміжних стін зв'язані між собою у перев'язку. Виключення складає стіна внутрішньої перегородки садиби П1, зафіксована в зруйнованому стані, що розділяла приміщення «б» та «в». Вона була складена із сирцевої (неопаленої) цегли в один шар у рядовій постелистій системі. Використана в кладці цегла мала стандартизовані розміри: 25 х 15 х 7 см. Виготовлена з розчину жовтої глини, піску та рубленої соломи. В якості шамоту використані дрібні камінці вапняку та, навіть, кераміка.

Стіни будинків оштукатурювалися (рис. 14) з внутрішнього і зовнішнього боків за схожою технологією: в більш старих будинках із використанням саманної штукатурки, в більш сучасних –піщано-цементного розчину. В оздобленні використовувалася біла та блакитна побілка. Остання була характерною особливістю будинків Полтащини [9, с. 26]. Виділяється будинок П2, зовнішні стіни якого мають лускоподібний рельєф і поліхромне забарвлення. У верхній та нижній частина вони сірі – в середній площині розміщено жовтий фриз у білій

[14] Тут і далі аналогічні скорочення складаються з першої літери назви селища (Т – Ташине, П – Прогресівка, Н – Новопетрівка) та порядкового номеру садиби відповідно до планів та фото у додатках Б; В; Г. Пр.: Т4 – с. Ташине, садиба 4.

облямівці. Вхідні отвори оформленні у вигляді стилізованих пілястр з геометричним орнаментом із використанням червоного, жовтого і білого кольорів (рис. 14.5).

Рис. 14. Варіанти оздоблення стін: *1 – Н3, біла побілка по саманній штукатурці; 2 – Т3, біла побілка по піщано-цементному розчину; 3 – Н4, блакитна побілка по саманній штукатурці; 4 – П5, блакитна побілка по піщано-цементній штукатурці; 5 – П2, поліхромний розпис по піщано-цементній штукатурці; 6 – П2, фарбування внутрішнього приміщення по саманній штукатурці.*

Віконні та дверні отвори (рис. 15) інших будівель мають схожі характеристики. Вони прямокутної форми, середніми розмірами 1,3-1,6 х 0,7-0,9 м. Склепіння – пряме, оформлене з дерев'яних балок або дощок. З фасаду оздоблені рельєфною облямівкою з борознами або без таких, виділеною кольором. Середня ширина дверних отворів аналогічної конструкції – 0,6-0,8 м. Виключення складає арочне склепіння з клиноподібних плит вапняку споруди П1.

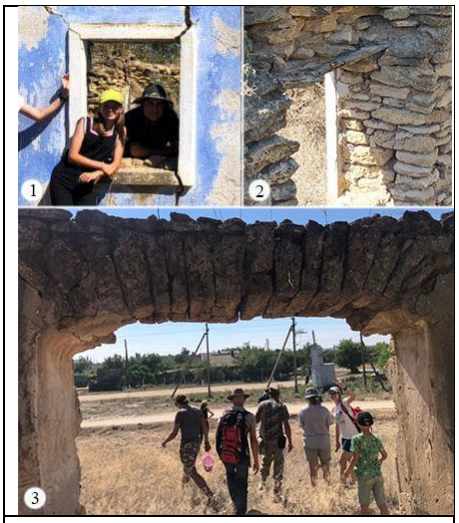

Рис. 15. Варіанти склепінь віконних та дверних отворів: *1,2 – Н4, приміщення «а», Н5 «а», пряме склепіння; 3 – П1, арочне склепіння входу в приміщення «б».*

Рис. 16. Опалювальні прилади. *1 – піч в П2, 2 – камінна (?) кахля з П1.*

Залишки опалювальних приладів збереглися лише в двох випадках. У приміщенні «в» будинку П2 лишилися нижні ряди кладки печі (рис. 16.1), змонтованої в куті приміщення протилежному від вхідного отвору. Піч мала прямокутну в плані форму, розмірами 2,1 х 1,6 м. Облицьована аналогічно стінам. Огляд суміжної стіни, дає підстави вважати, що на печі була оформлена лежанка. В приміщенні «а» П1 знайдено чисельні уламки камінної (?) кахлі (рис. 16.2). Оформлення облицьованого таким чином каміну ще раз виділяє дану садибу серед інших.

Домівки мали один поверх та горище, інколи – без нього (П2). На більшості будинків прослідковуються сліди двосхилого перекриття з усіченим знизу фронтоном. В обох варіантах

(з горищем або без) масивні дерев'яні балки монтувалися в короткі стіни будівель (рис. 17.2), на них кріпилися поперечні балки або дошки (рис. 17.4). Зовнішнє захисне облицювання здійснювалося дерев'яними дошками (рис. 17.5), черепицею (рис. 17.8), очеретом (соломою) або цементними плитками (рис. 17.4). Для внутрішньої теплоізоляції даху використовувався очеретяний настил, укріплений глиняним розчином (рис. 17.6). До речі, це дуже давня технологія: фрагменти аналогічного настилу з висушеної глини з відбитками очерету ми неодноразово знаходили на розкопках античних пам'яток, зокрема, у 2019 р. при дослідженні одного з будинків Борисфену (о. Березань) другої половини VI ст. до н.е. (рис. 17.7).

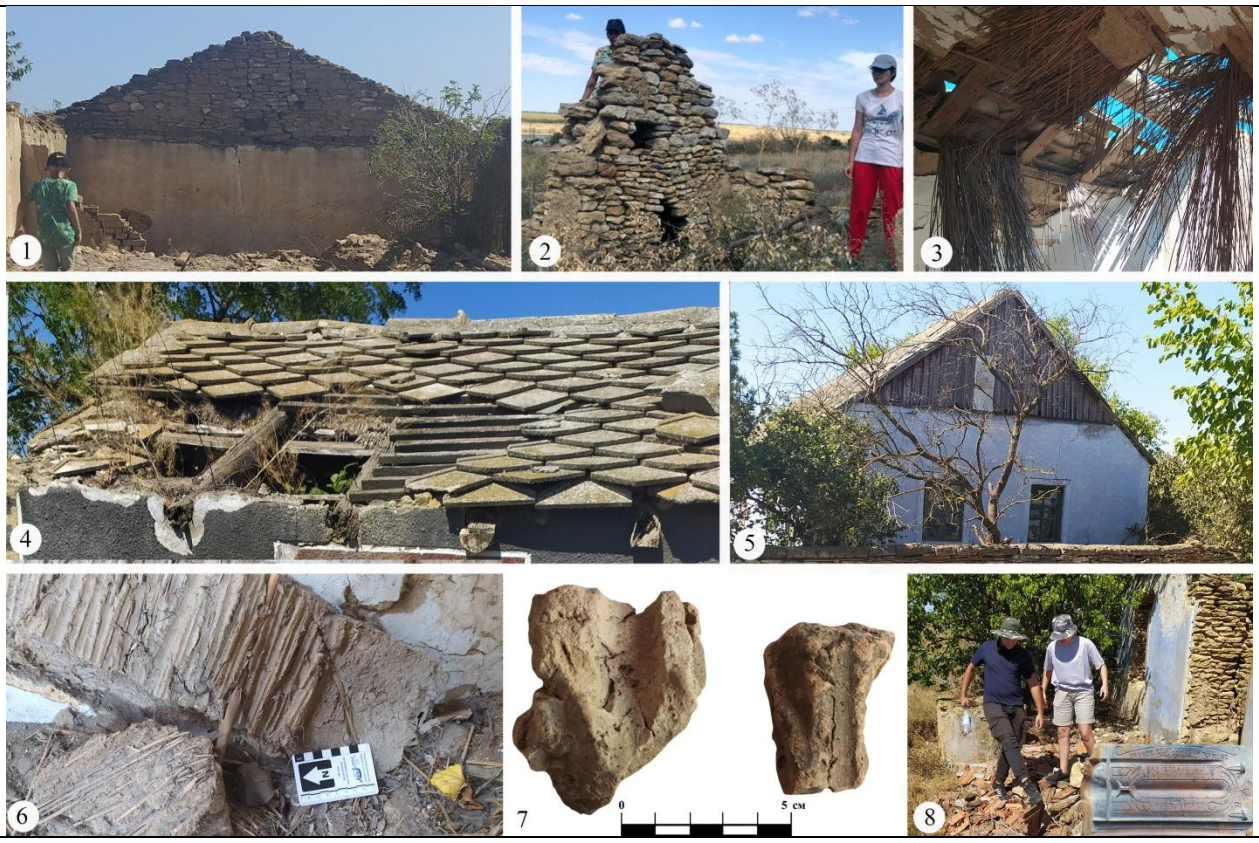

Рис. 17. Конструктивні особливості дахів: *1,5 – П1, П5, трикутний усічений знизу фронтон, 2 – Т2, пази для монтажу балок двосхилого перекриття; 3 – П2, конструктивні рішення багатошарового перекриття; 4 – П2, перекриття цементною плиткою; 5 – П5, перекриття дерев'яними дошками; 6 – П2, технологія очеретяно-глиняної теплоізоляції; 7 – решетки очеретяно-глиняної теплоізоляції з розкопок Борисфену (друга половина VI ст. до н.е.); 8 – Н4, зруйноване перекриття марсельською черепицею.*

Басини (рис. 18) зазвичай розташовувалися поблизу входу до будинку. Мають округлу в плані форму із зовнішнім діаметром 1,2-1,88 м, внутрішнім діаметром горловини – 0,60-0,95 м. Виступаюча на поверхню землі частина та, вірогідно, резервуари складені з грубо рваного по шару каміння черепашнику середніх розмірів, часто оштукатуреного піщано-цементним розчином. Висота горловин складає 1,3 – 2 м. Виключення складає «колодязь» (?) на північно-західній околиці с. Прогресівка (дод. 23.2), діаметром, 3,8 м, що вірогідно був місцем спільного забору води. Хоча, можливе й інше використання цієї споруди.

Рис. 18. Басини і колодязі: *1 – Н1; 2 – «колодязь» на північно-західній околиці с. Прогресівка.*

Льохи (рис. 19) збудовані з грубо рваного каміння черепашнику середніх і великих розмірів з рясним використанням глиняного розчину. Вхідний коридор з апсидальним склепінням, довжиною 5-7 м та шириною – до 1,4 м, вів до основної камери, перед якою розміщувалася перегородка. Основна камера льохів прямокутної форми, розмірами 2,8-3,9 х 2,2-2,6 м., висота – до 1,9 м. Стіни зберегли сліди побілки. В стінах деяких льохів оформлені прямокутні ніші, розмірами 0,35-0,45 м та глибиною – до 0,40 м, які, вірогідно, слугували для розміщення продуктів харчування.

Рис. 19. Льохи: *1-3 – Н2; 4-6 – П2; 1, 4 – вхідні марші; 2, 5 – основні камери; 3 – ніша в стіні; 6 – вентиляційний отвір.*

Огорожі хатніх господарств мають типову структуру в усіх обстежених пунктах. Вони складені з того ж матеріалу і за тією ж системою, що й стіни будинків. У деяких випадках (П5) зафіксований утилітарний прояв використання старої черепиці у відновленні ділянок кладки паркану, що зазнали просадки або деформації (рис. 20.1). На верх такої кладки укладалися оброблені полігональні блоки вапняку, з ложком ширшим за саму кладку. Хвіртки маркували цементні або кам'яні опори призматичної форми увінчані пірамідальними навершями на дві-три сходинки (рис. 20.2).

Рис. 20. Паркани житлово-господарськихкомплексів: *1– П5, типова конструкція паркану; 2 – Н3, опори-маркування хвіртки.*

Таким чином архітектура обстежених сіл виявилася цілком типовою для більшості споруд відповідного часу на Півдні України і знаходить масу аналогій серед хатнього будівництва району узбережжя Тилігульського лиману. Технології народного хатнього будівництва всіх трьох пунктів мають безліч схожих рис, вірогідно, викликаних культурними контактами та обміном технологій між українським та німецьким населенням краю, що виявився в трансформації етнічних особливостей та виробленні єдиної оптимальної технології побутового будівництва. Ця технологія в багатьох своїх рисах має доволі давнє походження. Приведені приклади свідчать про запозичення технологічних прийомів ще в носіїв античної культури (цегла-сирець, очеретяно-глиняна теплоізоляція) та носіїв черняхівської культури регіону (кладки будівель обстежених селищ є прямою аналогією кладки II-IV ст. до н.е.. виявленою нами на поселенні Ташине-I). Таким чином традиції народного житлового будівництва дослідженої території є синтезом давніх технології та етнічних особливостей етнічного строкатого населення.

Ясна річ, розглянута в роботі вибірка надто мала для остаточних висновків. Як зазначалося вище, необхідне проведення тривалих стаціонарних експедицій в кожному з населених пунктів. Однак здійснена нами робота демонструє основні вектори подальших досліджень та окреслює архітектурні риси регіону.

У ході обстеження означених житлово-господарських комплексів ми зібрали деякий речовий матеріал, який може стати джерелами для вивчення побуту населення краю. Він пройшов камеральну обробку на базі Музею історії МОЦНПВТК УМ (рис. 21). Зібрані в ході експедиції предмети (рис. 22), переважно, відносяться до першої половини XX ст. Незначна їх кількість все ж дозволяє зробити певні замальовки стосовно побуту місцевого населення.

Рис. 21. Камеральна обробка матеріалу на базі Музею історії МОЦНПВТК УМ: *1 – миття та просушування знахідок; 2 – опис артефактів; 3 – комп'ютерна обробка.*

На подвір'ї садиби Т3 біля північної стіни приміщення «б» знайдено розвал цілої форми глека (рис. 22.1), вкритого зеленою поливою по внутрішній поверхні резервуару та в верхній частині зовнішньої поверхні. Фрагмент аналогічної посудини, тільки з жовтою поливою (рис. 22.5), зафіксовано біля печі в приміщенні «в» садиби П2. Три схожих фрагменти глеків знайдені також на території садиб Н2 (рис. 22.2, 4) та Н4 (рис. 22.3). Схожість в пропорціях

моделювання корпусів посудин та аналогічне профілювання сплющеного овоїдного вінця дозволяють припустити приналежність всіх знайдених зразків до продукції однієї гончарної майстерні, що, ймовірно, функціонувала в одному з населених пунктів, або ближньому їх оточенні в першій половині XX ст. Такі знахідки на території більш пізнього с. Новопетрівка можна пояснити використанням її мешканцями так званих «бабціних сервізів». Окрім того, на території с. Прогресівка в районі садиби П1 знайдено радянську монету номіналом 2 копійки 1970 р. карбування (рис. 22.6). Цікава знахідка була здійснена недалеко від цього місця на березі лиману – це гільза набою калібру 7,92 від гвинтівки системи Mauser, випущена у 1913 р., з дуже рідкісним маркуванням «m E…K M 1913» (рис. 22.7), аналогів якому нам знайти не вдалося. Незважаючи на це, слід від бойка на торці донної частини гільзи свідчить про те, що набій був відстріляний тут. А це, в свою чергу, може бути свідченням наявності відповідного виду зброї у місцевого населення, що може пояснюватися трофеєм з І Світової війни або ж презентом південноукраїнським німецьким колоністам з далекої Батьківщини.

Рис. 22. Деякі предмети, зібрані під час експедиції: *1 – розвал глека з зеленою поливою, 2-5 – фрагменти глеків з жовтою поливою; 6 – монета «2 копійки» (СРСР, 1970 р.); 7 – гільза від набою до гвинтівки системи Mauser.*

До основних занять населення обстеженого району відносилося землеробство (родючі землі, будівництво млинів), розведення дрібної рогатої худоби (вівчарство), рибні промисли та ремесла (гончарство (?). Розвивалася освіта, будувалися храми.

Але побутові умови німецької колонії, як, мабуть, і с. Ташине, були далекі від комфортних. Більшість родин була багатодітними, що забезпечувало приріст населення (рис. 24). Водночас, вражає низький рівень медичного обслуговування населення що викликало, зокрема, високий рівень дитячої смертності. Метричні книги є прямим віддзеркаленням цього факту. Так, прикладом у 1904 р. з 13 померлих шестеро – це діти віком до одного року, ще двоє – до трьох років (рис. 23) [17, с. 58-60], цілком аналогічна сумна статистика була і в 1905 р. [17, с. 153-157]. У причині смерті немовлят зазначені конвульсії та судоми. Батьки намагалися якнайшвидше хрестити дітей, особливо, коли вони народжувалися слабкими. Сумні приклади цьому ми також знаходимо у метричних книгах: 3 жовтня 1903 р. в

родині колоністів народився хлопець Карл Рогнер. В цей самий день він був хрещений, у цей же день він помер [16, с. 43].

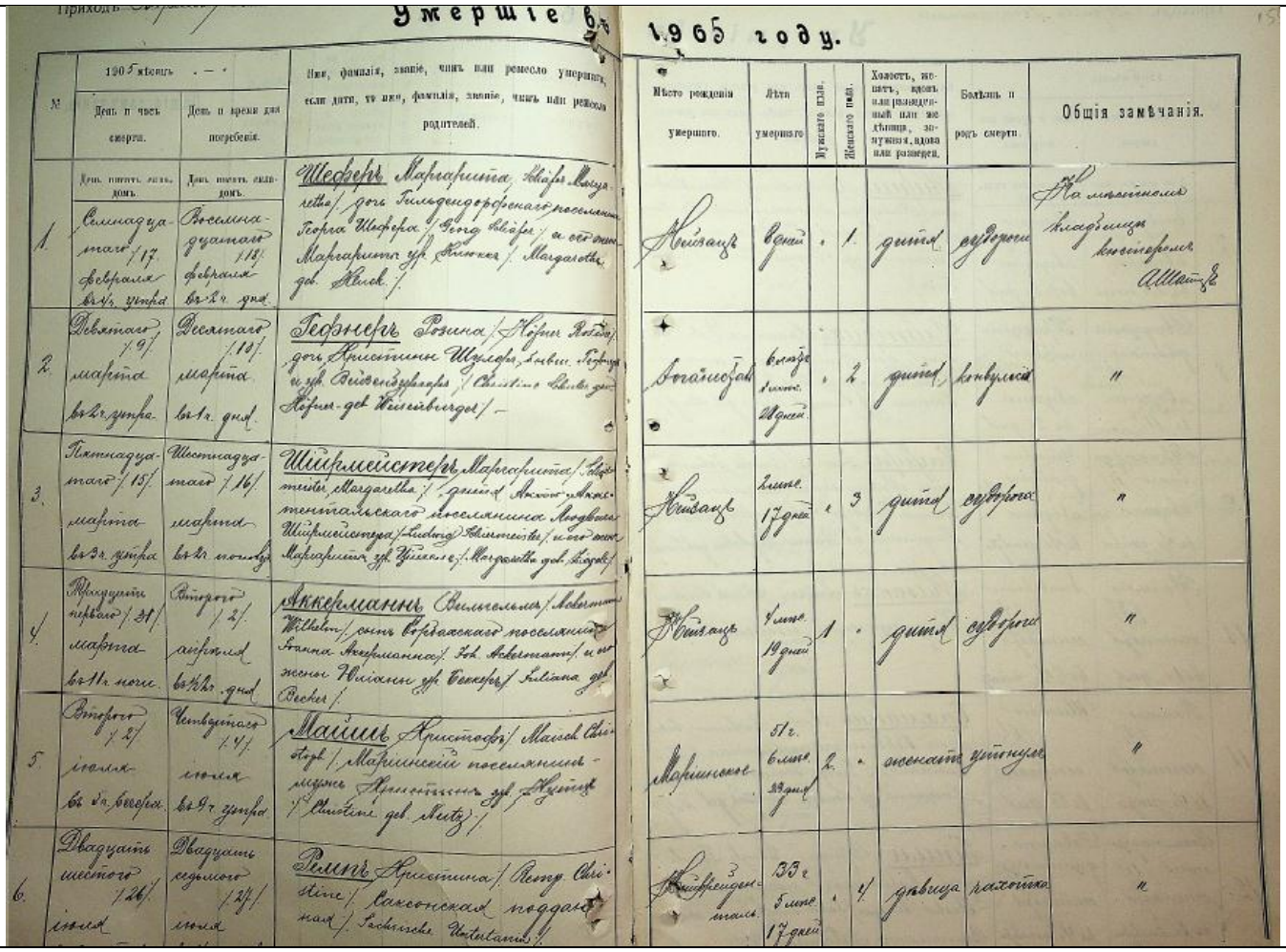
Умершіе въ 1905 году.

Рис. 23. Сторінка Метричної книги із списком померлих у колонії Нейзац за 1905 р. [17, с. 155]

Тривалість життя також була незначною: визначення причини смерті літніх людей зовсім не відрізнялося прискіпливістю: після 70-ти вмирали з діагнозом «дряхлість».

Роки	Народ.	Померли
1903	27 осіб	15 осіб
1904	22 осіб	13 осіб
1905	27 осіб	13 осіб
1917	10 осіб	7 осіб

Рис. 24. Приклад динаміки народжуваності та смертності в лютеранському приході с. Нейзац [16, с. 41-45, 99-102; 17, с. 2-5, 38-40, 218-224, 153-157; 18, с. 27-29, 87-89]

Серед причин смерті людей середнього віку: запалення легень, чахотка, водяна хвороба, післяродова гарячка. Відомості про миттєву смерть ми знайшли лише в одному випадку – «утоплення». Випадків насильницької смерті не зафіксовано, що свідчить про сприятливу дружелюбну атмосферу в середовищі колоністів [16, с. 41-45, 99-102; 17, с. 2-5, 38-40, 218-224, 153-157; 18, с. 27-29, 87-89].

В цілому ж обстежені населені пункти, як і їх мешканці розвивалися та еволюціонували відповідно до історичних реалій, що їх супроводжували.

ВИСНОВКИ

Тож, в ході проведення нашої експедиції ми обстежили три населених пункти у верхів'ях Тилігульського лиману: с. Ташине засноване в кінці XVIII ст. заселене переселенцями з Полтавщини та Молдови; с. Прогресівка, засноване в середині XIX ст. німецькими колоністами та с. Новопетрівка, засноване у другій половині XX ст., вірогідно, вихідцями з найближчих сел. Обрання саме таких, певною мірою, строкатих населених пунктів зумовлене спробою проведення їх порівняльного аналізу та виокремлення характерних рис, планування, народної архітектури та побуту.

На підготовчому етапі нашої експедиції ми вивчили письмові архівні та Internet джерела, наукові праці про район нашої подорожі, проаналізували старі карти регіону, намітили потенційні об'єкти для обстеження.

У ході польових досліджень ми вивчили планування населених пунктів, обрахували кількість заселених та закинутих житлово-господарських комплексів, детально обстежили, описали, відфотографували та зняли плани 14 садиб, зібрали колекцію предметів матеріальної культури, обстежили сільські цвинтарі, поспілкувалися з місцевим населенням, відстежили стан пам'яток археології в районі населених пунктів та зібрали на них підйомний матеріал. Відкрили одну нову пам'ятку археології – хутір XVIII – першої половини XIX ст.

Всі обстежені села можна віднести до розряду вмираючих: с. Новопетрівка повністю закинуте та зняте з обліку (покинуто 24 садиби), в с. Ташине покинуто 20% хатніх домогосподарств (27 зі 108), а в с. Прогресівка – 16,3 % (26 зі 133).

Весь наш звіт побудований майже виключно на аналізі першоджерел, обробка яких здійснена в рамках занять гуртів «Археологічне краєзнавство» на базі Музею історії МОЦНПВТК УМ. Отримані дані по окремим населеним пунктам ми порівняли, виділили спільне та деякі особливості планування та народної архітектури окремих населених пунктів.

Виявилося, що, незважаючи на відмінності у даті заснування та етнічній приналежності обстежених пунктів, просторово-планувальна структура, народна архітектура та елементи побуту мають цілий ряд схожих рис, викликаний, вірогідно, природньо-кліматичними умовами, заняттями мешканців та асиміляційними процесами в дослідженому регіоні, внаслідок яких відбувся синтез традиційних прийомів хатнього будівництва представників різних етнічних груп із збереженням та удосконаленням саме тих технологій, що найбільш адаптовані до зовнішніх умов регіону та видів господарської діяльності населення.

За підсумками проведеної експедиції у жовтні-листопаді 2020 р. на базі Музею історії МОЦНПВТК УМ організовано тимчасову виставку «Старожитності Тилігульщини») (рис. 25), по закінченню якої найцікавіші знахідки передано до фондів Миколаївського обласного краєзнавчого музею (док. 5-6).

Рис. 25. Стенди тимчасової виставки в Музеї історії МОЦНПВТК УМ

Основні підсумки за матеріалами досліджень с. Новопетрівки були презентовані на XI Всеукраїнській краєзнавчій конференції «Мій рідний рай, моя земля очима сучасників», де доповідь Кондріної Юлії була відзначена серед кращих (дод. Е). Статті за дослідженнями інших населених пунктів готуються до друку.

За матеріалами досліджень знято короткий відеофільм розміщений на каналі You Tube (дод. Ж.1), підсумки досліджень висвітлені у передачах на «Українському радіо Миколаїв» (дод. Ж.2-3), інформацію розміщено на сайті Центру (дод. Ж.4) та соцмережах.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДРУКОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Вильбасовъ В.А. Адріанъ Грибовскій, составитель записокъ о Екатеринѣ Великой. // Русская старина. Т. 73. Санкт-Петербургъ, 1892. – С. 13-49.
2. Волости и важнѣйшія селенія Европейской Россіи. По данным обслѣдованія, произведеннаго статистическими учрежденіями Министерства Внутренних Дѣл, по порученію Статистическаго Совѣта. Изданіе Центральнаго Статистическаго Комитета. – Выпуск VIII. Губерніи Новороссійской группы. – СанктПетербургъ, 1886 – 157 с.
3. Гілевич І. «Регіональний історико-етнографічний атлас України, Білорусії та Молдавії» і польові дослідження в Україні (середина 1960 х – початок 1970 х рр.) // Народознавчі Зошити. – 2011. – № 3. – С. 401-412.
4. Гребенников В.Б. История изучения памятников археологии Николаевской области (конец XVIII – XX вв.). – Николаев, 2005. – 105 с.
5. Дизендорф В.Ф. Немцы России. Населенные пункты и места поселения. Энциклопедический словарь. – Москва: «ЭРН», 2006. – 590 с..
6. Історія міст і сіл Української СРСР. Миколаївська область. Під ред. Васільєва В.О. – Харків: ХКФ ім. М.В. Фрунзе, 1971. – 771 с.
7. Коляда І. Турбаївське повстання 1789-1793 рр.: 220 роковини супротиву українських селян політиці соціального поневолення. // Історія в школі: наук.-метод. журн. для вчителів. –2013. – № 11/12. – С. 1-5.
8. *Крижицький С.Д.* Про методику опису кладок міст Північного Причорномор'я VII ст. до н. е.– IV ст. н.е. //. Археологія. – Вип. 18. – К.: ІА АН УРСР, 1965. – С. 39-47.
9. *Самойлович В.*П. Українське народне житло (кінець XIX – початок XX ст.). – К.: Наукова думка, 1972. – 50 с.
10. Сапожников І.В., Слюсар Ю.О. Шувалов Р.О. Типологія кам'яних намогильних хрестів Південно-Західної України. // Старожитності Причорномор'я. – Вип. 2. – Одеса: ОДУ, 1995. – С. 16-47.
11. Сапожников І.В. Кам'яні хрести передмість Одеси (кінець XVIII-XIX ст.). – Іллічовськ: Елтон-2, Гратек, 1999.– 98 с.
12. Список населенных мест Херсонской губернии. Херсон, Губернский статистический комитет, 1896 г. – 560 с.
13. Сымонович Э.А. Итоги исследования черняховских памятников в Северном Причерноморье. // Материалы и исследования по археологи СССР. История и археология юго-западных областей СССР начала нашей эры. – № 139. – Москва-Ленинград, 1967. – С. 205-237.
14. Українське народне житло. Програма-запитальник для збирання матеріалів до «Регіонального історико-етнографічного атласа України, Білорусії та Молдавії». – К.: Наукова думка, 1969. – 28 с.
15. Штахъ Я. Очерки изъ исторіи и современной жизни южнорусских колонистовъ. – Москва, 1916. – 266 с.

АРХІВНІ МАТЕРІАЛИ

16. Метрическая книга лютеранского вероисповедания: приход Вормс-Иоганесталь, Херсонская губерния: о родившихся, о бракосочетавшихся, об умерших в 1903 г. // ДАМО ф. 484. Оп. 1. Спр. 2351.
17. Метрическая книга лютеранского вероисповедания: приход Вормс-Иоганесталь, Херсонская губерния: о родившихся, о бракосочетавшихся, об умерших в 1904-1905 г. // ДАМО ф. 484. Оп. 1. Спр. 2355.
18. Метрическая книга лютеранского вероисповедания: приход Вормс-Иоганесталь, Херсонская губерния: о родившихся, о бракосочетавшихся, об умерших в 1917 г. // ДАМО ф. 484. Оп. 1. Спр. 2383.
19. План с. Прогресівка (Нейзац). // Архів Музею Прогресівської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Березанської районної ради Миколаївської області.

ІНТЕРНЕТ ДЖЕРЕЛА

20 Ташино. // Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/. Дата звернення: 10.02.2020 р.

21 Прогресівка. // Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/ Дата звернення: 13.02.2020 р

22 Статут ВБО «Український фонд культури ім.. Б. Олійника». Режим доступу: https://sites.google.com/site/vboufk/zvit/statut. Дата звернення: 18.04.2020 р.
23 Статут ГО «Українське товариство охорони памяток історії та культури». Режим доступу: http://pamjatky.org.ua/?page_id=420. Дата звернення: 18.04.2020 р.
24 Статут Національної спілки краєзнавців України. Режим доступу: http://nsku.org.ua/?page_id=5613 Дата звернення: 18.04.2020 р.

КАРТОГРАФІЧНИЙ МАТЕРІАЛ

25 Де-Воллан Ф.П. Карта Географическая, Изображающая Область Озу или Едизань, иначе называемую Очаковскою Землею и присоедененную ніне къ Российскому Государству въ силу заключеннаго в Яссах Мирнаго Договора. Декабръ 1791 года. Режим доступа: https://www.alamy.com/1791-1791-1791-de-vollan-139-devoullan-image188846547.html. Дата звернення: 22.02.2020 р.
26 «Земли Русские» Речи Посполитой в период с XVI на XVII века из исторического атласа Речи Посполитой. Краковская академия наук. 1899-1904 гг. Лист 15. Режим доступа: http://kartolog.ru/2010/07/zemli-russkie-rechi-pospolitoj-v-period-s-16-na-17-veka/ Дата звернення: 22.02.2020 р.
27 Карта Генерального штаба СССР. 1983 г. (рекогносцировка 1978-1982 р.). Лист L-36-39. Режим доступа: http://freemap.com.ua/karty-ukrainy/karty-genshtaba. Дата звернення: 22.02.2020 р.
28 Карта Херсонской Губерніи Одесскаго Уѣезда. Сочиненная въ 1833 Году.Режим доступу: https://starye-karty.litera-ru.ru/karty-hersonskaya_gubernya.html Дата звернення: 22.02.2020 р.
29 Специальная карта Европейской части СССР. С прилегающими государствами. Управление военных топографов. Одесса. 1932 г. Лист 33. Режим доступу: google.com/search?q=Специальная+карта+Европейской+части+СССР+1932&newwindow=1&rlz=1C1AVUA_enUA812UA822&sxsrf Дата звернення: 25.02.2020 р.
30 Стрельбицкий И.А. Спец. Карта Европейской Россиі. Изд. картограф. отдела корпуса военніх топографов. Оконченъ въ 1868 р. Лист 33. (Рекогносцировка 1865 г.). Режим доступу: https://maps.southklad.ru/oldmaps/specialnaya-karta-evropejskoj-rossii.html. Дата зверн.: 22.02.2020 р.
31 Шуберт Ф.Ф., Тучков П.А. Специальная карта Европейской Россіи (трёхверстовая). Оконченъ въ 1869 г. Рядъ XXX, Листї 9. Режим доступу: http://www.etomesto.ru/shubert-map/29-10/. Дата звернення: 22.02.2020 р.
32 Google карти. Режим доступу: www.google.com.ua › maps. Дата звернення: 18.02..2020 р.
33 Philipps J., Roll M. Map of the German settlements and land owhed by Berezan Cjlonists unit 1918. Режим доступу: http://www.rollroots.com/beresanmap.htm Дата звернення: 22.02.2020 р.

ДОКУМЕНТИ

34 . Рішення Миколаївської обласної ради № 16 від 25.07.2003 р. «Про зняття з адміністративно-територіального обліку села Новопетрівка Ташинської сільської ради Березанського району»

РЕСПОНДЕНТИ

35 Бокіна Тетяна Миколаївна, с. Прогресівка, директор Прогресівської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Березанської районної ради Миколаївськоїх області.
36 Габерштро Валентина Іванівна, с. Ташине, директор Ташинської загальноосвітньої школи І-ІІ ступенів Березанської районної ради Миколаївської області
37 Клімахович Неля Василівна., с. Любліне, фермерка.

СПИСОК СКОРОЧЕНЬ

ДАМО – Державний архів Миколаївської області.
МОО НСКУ – Миколаївська обласна організація Національної спілки краєзнавців України.
МОЦНПВТК УМ – Миколаївський обласний Центр національно-патріотичного виховання, туризму і краєзнавства учнівської молоді.
ОАСУ ІА НАНУ – Охоронна археологічна служба Інституту археології НАН України.

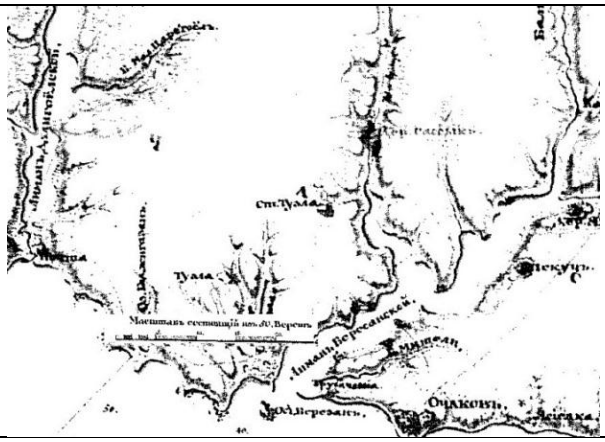

1. На мапі Ф.П. де-Воллана 1791 р. [25]

2. На мапі Одеського уїзду Херсонської губернії 1833 р. [28]

3. На мапі І.А. Стрельбицького 1868 р. (рекогносцировка 1865 р.)[30]

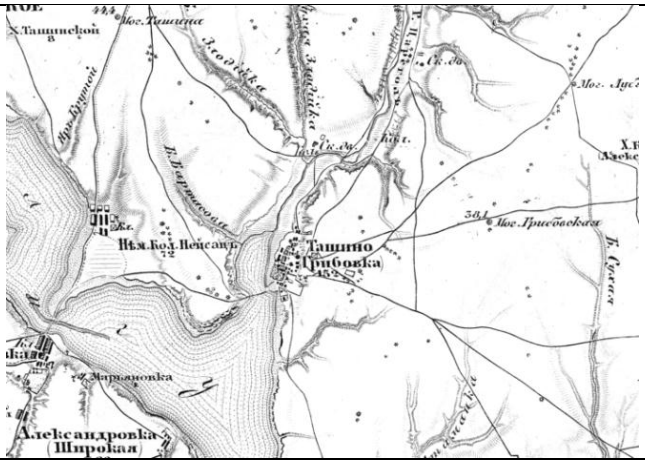

4. На трьохверстовій карті Шуберта-Тучкова, 1868 р. [31]

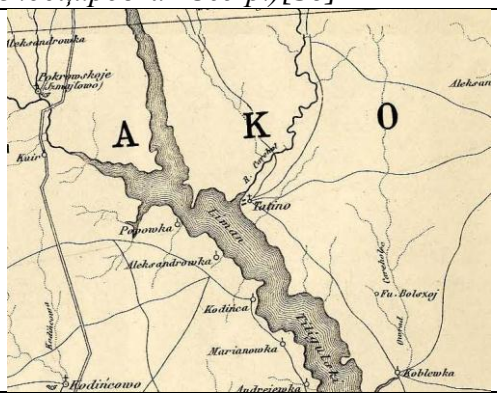

5. На мапі з історичного атласу Речі Посполитої 1899-1904 рр. [26]

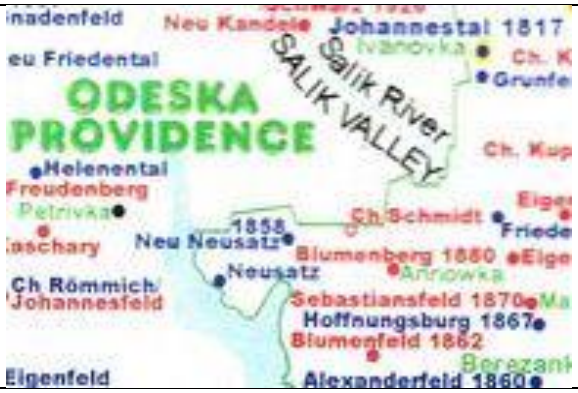

6. На мапі німецьких колоній 1918 р. [33]

7. На мапі Європейської частини СРСР 1932 р. [29]

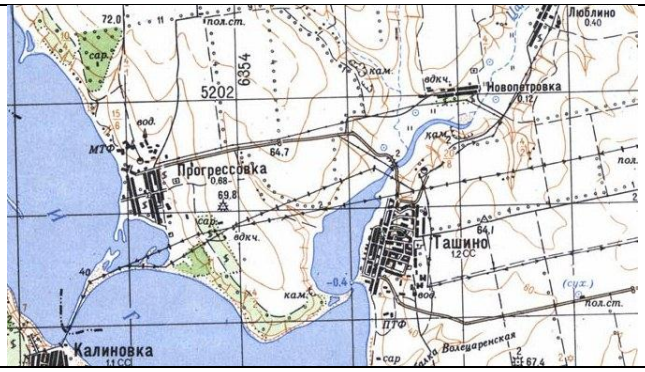

8. На мапі ГШ СРСР 1983 р. [27]

Дод. А. Територія розташування сіл Ташине, Прогресівка та Новопетрівка на мапах різних часів (фрагменти).

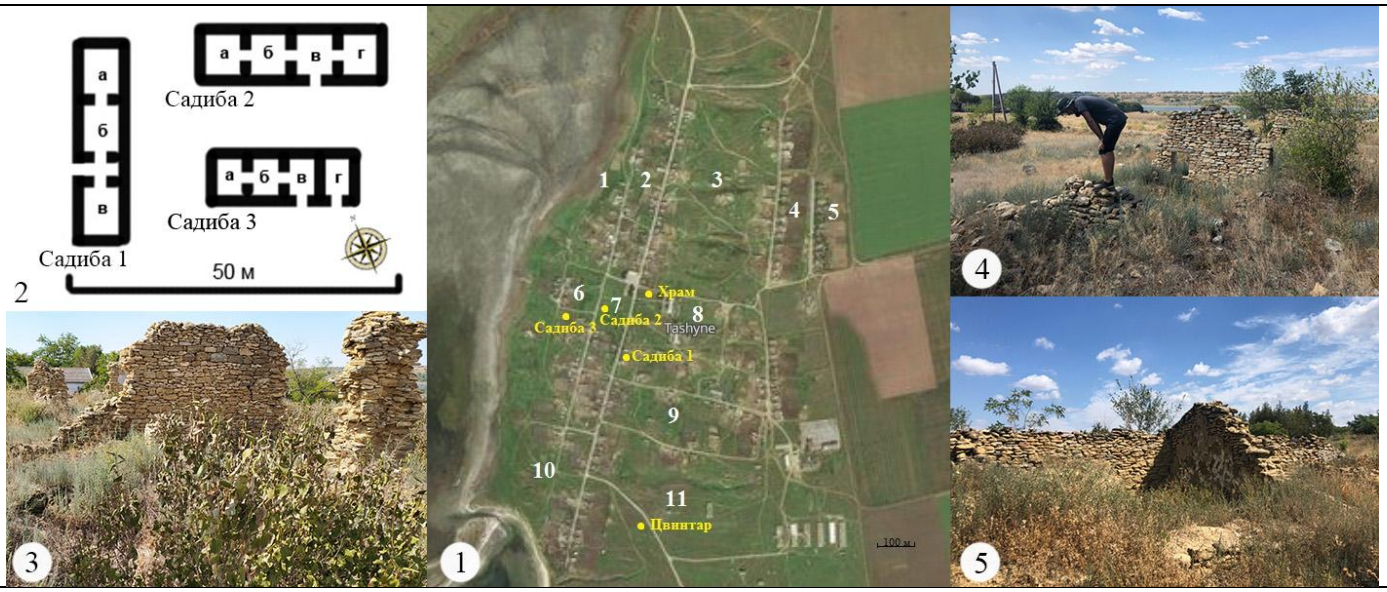

Дод. Б. Дослідження в с. Тапшине: *1 – сучасне планування села з нумерацією кварталів (білим) та дослідженими об'єктами (жовтим) на знімку з ресурсу: google.maps;2 – зняті плани досліджених садиб; 3– залишки садиби 1; 4 – залишки садиби 2; 5 – залишки садиби 3.*

Дод. В. Дослідження в с. Прогресівка: *1 – сучасне планування села з нумерацією кварталів (білим) та дослідженими об'єктами (жовтим) на знімку з ресурсу: google.maps; 2 – зняті плани досліджених садиб; 3– залишки садиби 1; 4 – залишки садиби 2; 5 – залишки садиби 3; 6 – залишки садиби 4; 7 – садиба Фріскє; 8 – «колодязь».*

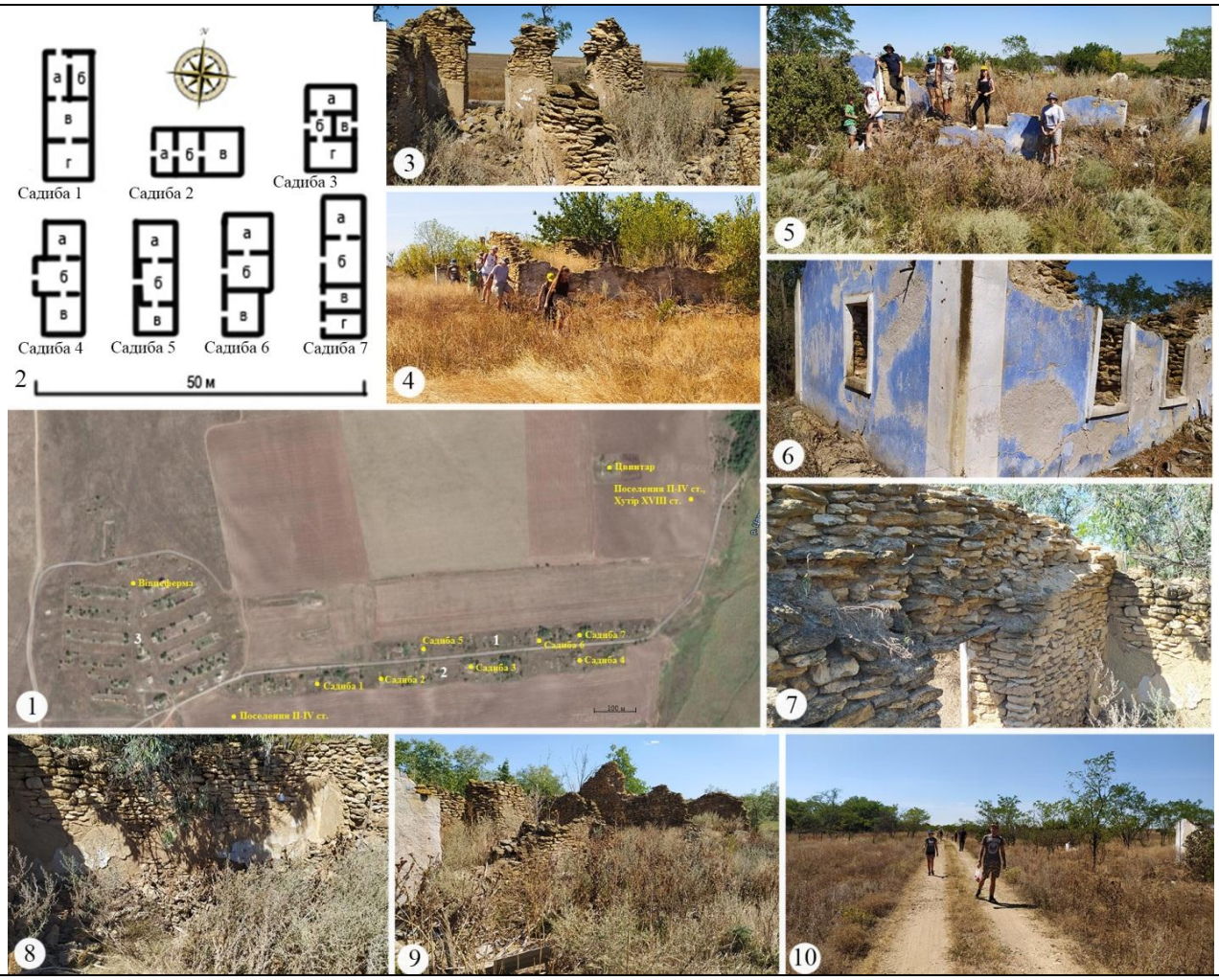

Дод. Г. Дослідження в с. Новопетрівка: *1 – сучасне планування села з нумерацією кварталів (білим) та дослідженими об'єктами (жовтим) на знімку з ресурсу google.maps; 2 – зняті плани досліджених садиб; 3– залишки садиби 1; 4 – залишки садиби 2; 5 – залишки садиби 3; 6 – залишки садиби 4; 7 – залишки садиби 5; 8 – залишки садиби 6; 9 – залишки садиби 7; 10 – центральна магістраль села.*

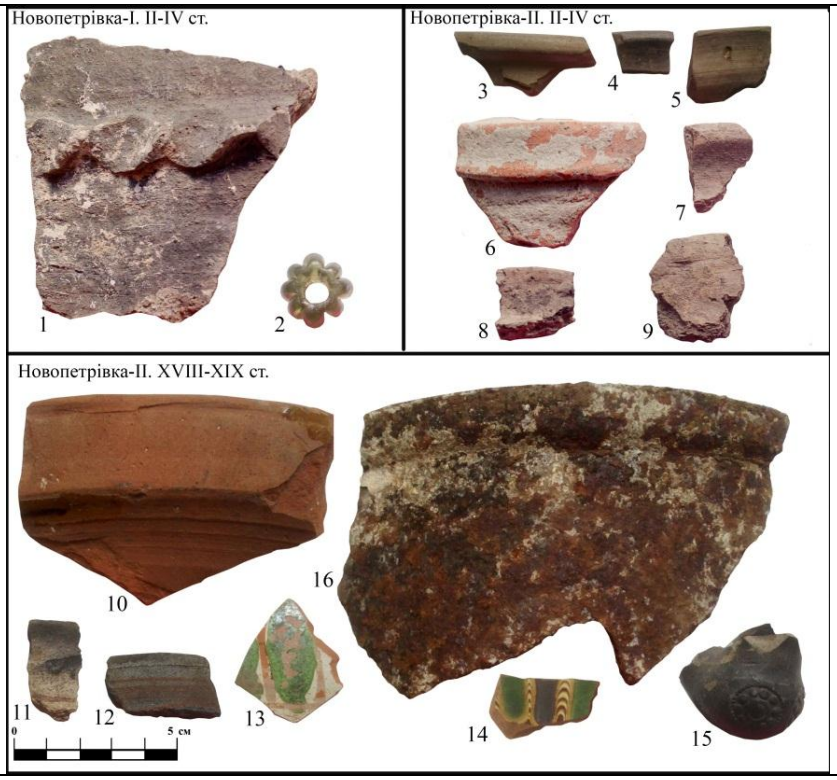

Дод. Д. Знахідки з давніх поселень в районі с. Новопетрівки, здійснені при візуальній розвідці:
1 – фр. посудини корчажного типу; 2 – скляна намистина; 3-5 – фр. столових глеків; 6 – фр. малоазійської амфори; 7 – фр. гончарного кухонного горщика; 8-9 – фр. ліпних кухонних горщиків; 10 – фр. миски; 11-12 – фр. кухонних горщиків; 13 – фр. поліхромної столової посудини турецького виробництва; 14 – фр. поліхромної миски; 15 – фр. керамічної люльки; 16 – фр. залізного казана.

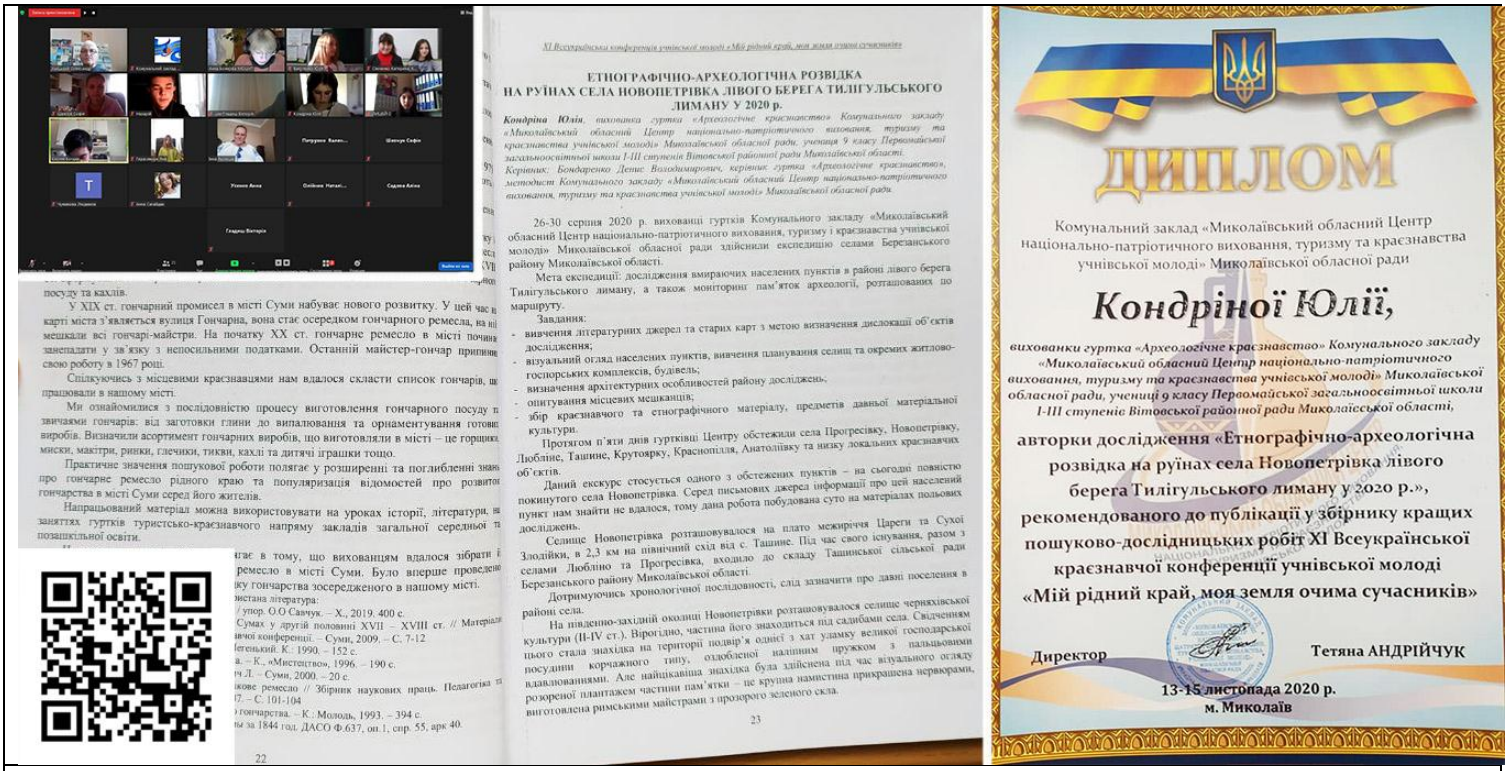

ДИПЛОМ

Комунальний заклад «Миколаївський обласний Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді» Миколаївської обласної ради

Кондріної Юлії,

вихованки гуртка «Археологічне краєзнавство» Комунального закладу «Миколаївський обласний Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді» Миколаївської обласної ради, учениці 9 класу Первомайської загальноосвітньої школи І-ІІІ ступенів Вітовської районної ради Миколаївської області,

авторки дослідження «Етнографічно-археологічна розвідка на руїнах села Новопетрівка лівого берега Тилігульського лиману у 2020 р.», рекомендованого до публікації у збірнику кращих пошуково-дослідницьких робіт XI Всеукраїнської краєзнавчої конференції учнівської молоді «Мій рідний край, моя земля очима сучасників»

Директор Тетяна АНДРІЙЧУК

13-15 листопада 2020 р.
м. Миколаїв

ЕТНОГРАФІЧНО-АРХЕОЛОГІЧНА РОЗВІДКА НА РУЇНАХ СЕЛА НОВОПЕТРІВКА ЛІВОГО БЕРЕГА ТИЛІГУЛЬСЬКОГО ЛИМАНУ У 2020 р.

Додаток Е. Презентація результатів дослідження на XI Всеукраїнській конференції «Мій рідний край, моя земля очима сучасників» (для перегляду збірки матеріалів конференції сканувати QR код)

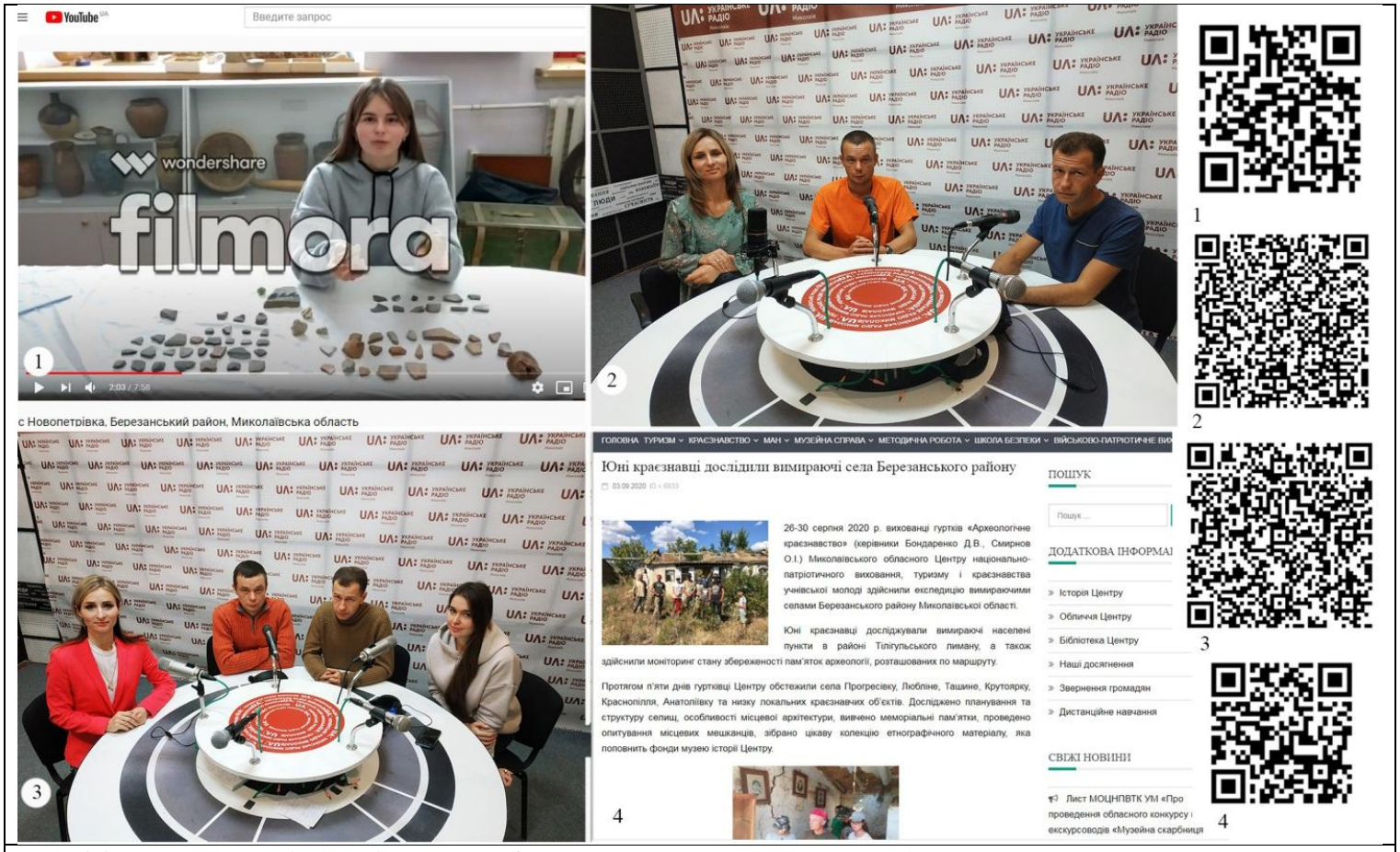

***Додаток Ж. Популяризація дослідження в ЗМІ та Internet ресурсах**: 1 – відеоролик про історію с. Новопетрівка; 2-3 – передачі на «Українському радіо Миколаїв»; 4 – публікація за результатами експедиції. (для ознайомлення з повними версіями – сканувати QR коди).*

Директору МОЦНПВТК УМ
Т. Г. Андрійчук

Шановна Тетяно Григорівно,

Комунальним закладом «Миколаївський обласний Центр національно-патріотичного виховання, туризму та краєзнавства учнівської молоді» Миколаївської обласної ради проводяться краєзнавчі експедиції по вивченню пам'яток історії Миколаївщини.

Відповідно до статуту нашої організації та діяльності Вашого закладу, а також, на підставі договору про співпрацю та узгодження стратегії краєзнавчих досліджень рекомендуємо експедиційним групам під керівництвом Д.В. Бондаренка та О.І. Смирнова під час краєзнавчих подорожей:

- здійснювати огляд, опис, картографування, фото та графічну фіксацію нерухомих пам'яток культури: планування та архітектури старих населених пунктів, творів монументального мистецтва зразків меморіальних пам'яток тощо;
- організовувати збір та вивчення творів ужиткового мистецтва, предметів побуту, знарядь праці та інших артефактів, пов'язаних з етнографічними та історичними особливостями краю (за виключенням археологічних знахідок);
- проводити опитування місцевого населення щодо уточнення даних про історичне минуле населених пунктів та прилеглих до них територій;

Копію звіту про краєзнавчі дослідження просимо передати до Миколаївської обласної організації Національної спілки краєзнавців України з метою внесення вивчених краєзнавчих об'єктів до реєстру.

18 червня 2020 р.

Голова МОО НСКУ О.П. Тригуб

Документ 1. Лист-завдання юним пошуковцям від МОО НСКУ.

ДЕРЖАВНЕ ПІДПРИЄМСТВО «НАУКОВО-ДОСЛІДНИЙ ЦЕНТР
«ОХОРОННА АРХЕОЛОГІЧНА СЛУЖБА УКРАЇНИ»
ІНСТИТУТУ АРХЕОЛОГІЇ НАН УКРАЇНИ
04210, м. Київ, просп. Героїв Сталінграда, 12, тел. (044) 337-59-27

Директору МОЦНПВТК УМ
Т.Г. Андрійчук

ЛИСТ-ЗАВДАННЯ

Територія Миколаївської області займає одне з перших місць в Україні за концентрацією пам'яток археології. Неабиякий науковий інтерес викликає група античних археологічних пам'яток регіону Нижнього Побужжя, пов'язаних із становленням та функціонуванням Ольвійського полісу. Велика кількість курганних комплексів широкого часового діапазону.

З Огляду на заплановану подорож експедиційної групи під керівництвом співробітників Вашого закладу Д.В. Бондаренка та О.І. Смирнова, та, відповідно до НДР «Археологічна карта України» у польовому сезоні 2020 року, рекомендуємо під час проходження маршруту здійснювати моніторинг стану збереження археологічних пам'яток. Збір підйомного матеріалу та, за необхідністю, шурфування, проводити на підставі відкритого листа №039/02050 від 18 грудня 2019 р. та Дозволу Міністерства культури України № 22-385/19 від 28.12.2019 р. виданих на ім'я наукового співробітника ДП «НДЦ «ОАСУ» ІА НАН України, старшого викладача МНУ ім. В.О. Сухомлинського, керівника гуртка МОЦНПВТК УМ Смирнова О.І.

З повагою,
директор А. О. Корвін-Піотровський

Документ 2. Лист-завдання юним пошуковцям від ОАСУ ІА НАНУ.

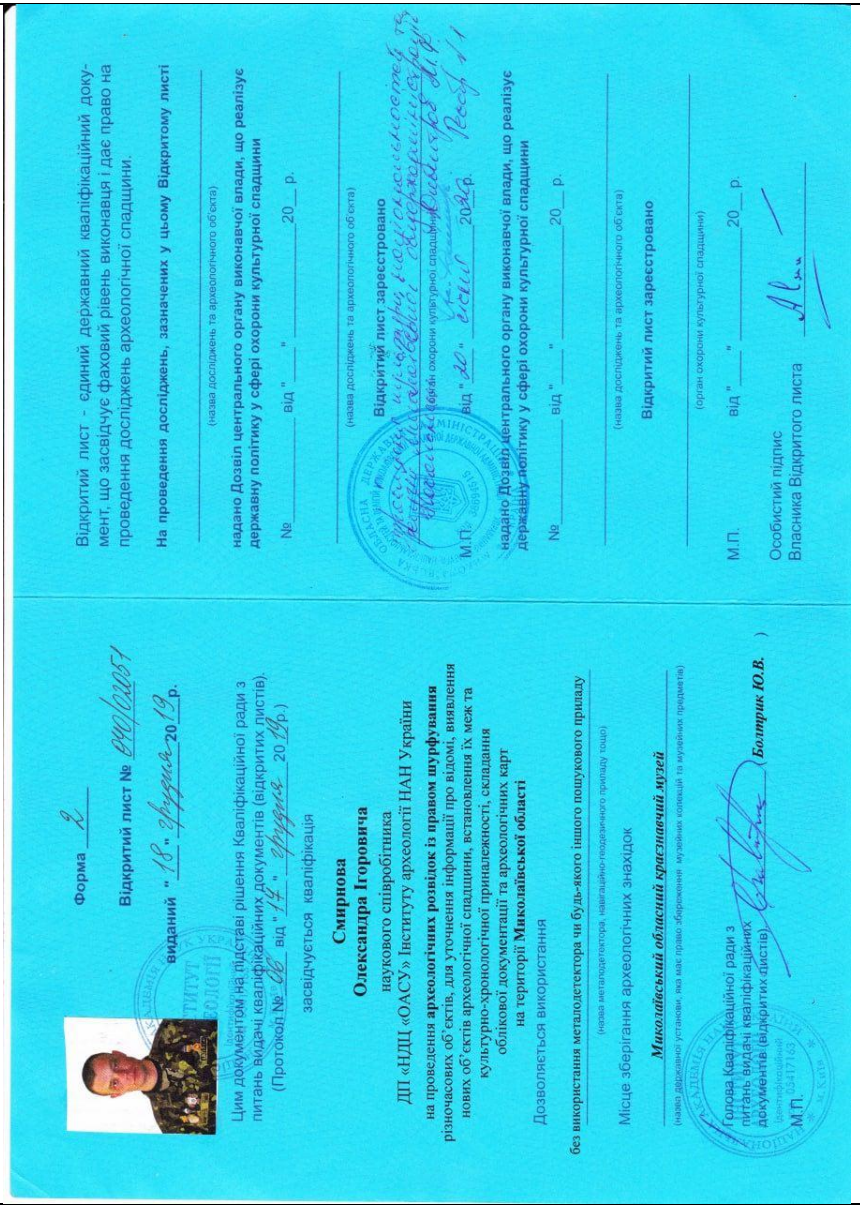

Форма № 2

Відкритий лист № 090/02051

виданий "18" грудня 2019 р.

Цим документом на підставі рішення Кваліфікаційної ради з питань видачі кваліфікаційних документів (відкритих листів). (Протокол № 06 від "12" грудня 2019 р.)

засвідчується кваліфікація

Смирнова
Олександра Ігоровича
наукового співробітника
ДП «НДЦ «ОАСУ» Інституту археології НАН України

на проведення археологічних розвідок із правом шурфування різночасових об'єктів, для уточнення інформації про відомі, виявлення нових об'єктів археологічної спадщини, встановлення їх меж та культурно-хронологічної приналежності, складання облікової документації та археологічних карт **на території Миколаївської області**

Дозволяється використання

без використання металодетектора чи будь-якого іншого пошукового приладу

(назва металодетектора, навігаційно-геодезичного приладу тощо)

Місце зберігання археологічних знахідок

Миколаївський обласний краєзнавчий музей

(назва державної установи, яка має право зберігання музейних колекцій та музейних предметів)

Голова Кваліфікаційної ради з питань видачі кваліфікаційних документів (відкритих листів) ***Болтрик Ю.В.***

М.П.

Відкритий лист - єдиний державний кваліфікаційний документ, що засвідчує фаховий рівень виконавця і дає право на проведення досліджень археологічної спадщини.

На проведення досліджень, зазначених у цьому Відкритому листі

(назва досліджень та археологічного об'єкта)

надано Дозвіл центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини

№ _____ від "___" _____ 20__ р.

(назва досліджень та археологічного об'єкта)

Відкритий лист зареєстровано

(орган охорони культурної спадщини)

від "20" січня 2020 р.

М.П.

(назва досліджень та археологічного об'єкта)

надано Дозвіл центрального органу виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері охорони культурної спадщини

№ _____ від "___" _____ 20__ р.

(назва досліджень та археологічного об'єкта)

Відкритий лист зареєстровано

(орган охорони культурної спадщини)

від "___" _____ 20__ р.

М.П.

Особистий підпис
Власника Відкритого листа

Документ 3. Відкритий лист, що надає право на дослідження археологічних пам'яток

***Начальнику* управління культури,**

національностей та релігій

Миколаївської облдержадміністрації

Акт

Доводимо до Вашого відому, що у серпні 2020 року під час проведення археолого-етнологічної експедиції(наукові археологічні вишукування) за Відкритим листом №040/02051 від 18 грудня 2019 р. та Дозволу Міністерства культури України № 22 385/19 від 28.01.2019 р. на території Березанського району Миколаївської області, було зафіксовано факт порушення чинного законодавства України у сфері охорони культурної та археологічної спадщини, поселення Черняхівської культури Новопетрівка І та Новоперрівка ІІ.

На поселеннях виявлено факт масштабного руйнування культурного шару в наслідок сільськогосподарської діяльності, незважаючи на сервітути та встановленні охоронні зони і державні обмеження. На пам'ятках виявлені рештки кераміки та будівельні залишки. Зазначена діяльність без археологічних досліджень призвела майже до повного знищення пам'яток археології, які знаходиться під охороною держави відповідно до Законів України «Про охорону археологічної спадщини» та «Про охорону культурної спадщини». Залишки стародавніх поселень, у відповідності до чинного законодавства потребують негайного науково-охоронного дослідження, у іншому випадку вони буде втрачена повністю та не зворотно.

Просимо із залученням компетентних органів вдатися до заходів з перевірки законності використання вказаних земельних ділянок, охоронних угод у осіб, які проводять на вказаних земельних ділянках господарську діяльність. А також, законності дій посадових осіб органів влади та місцевого самоврядування, відповідальних за відведення зазначених ділянок. Просимо вдатися до заходів щодо припинення дій, які суперечать чинному законодавству та призводять до руйнування археологічної спадщини України, а також залучити компетентних фахівців з метою оцінки матеріальної шкоди, яка була нанесена державі в наслідок вищезазначеної сільськогосподарської діяльності.

Додаток – 2 таблиці.

Виконано в двох примірниках.

н.с.
ДП НДЦ ОАСУ ІА НАН України О.І.Смирнов

м.н.с.
ДП НДЦ ОАСУ ІА НАН України Л.І.Смирнов

Документ 4. Акт про порушення законодавства в сфері охорони археологічних пам'яток, складений по підсумкам експедиції.

МИКОЛАЇВСЬКА ОБЛАСНА ДЕРЖАВНА АДМІНІСТРАЦІЯ
УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ, НАЦІОНАЛЬНОСТЕЙ ТА РЕЛІГІЙ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД КУЛЬТУРИ
«МИКОЛАЇВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ КРАЄЗНАВЧИЙ МУЗЕЙ»
вул. Набережна, 29, м. Миколаїв, Україна, 54001, факс: (0512)37-37-06 , код ЄДРПОУ 05534216, E-mail: museumskr1913@ukr.net

№ 01-12 /315 від 15 грудня 2020 року

Голові польового комітету
ІА НАНУ
БОЛТРИКУ Ю.В.

ДОВІДКА

Дана СМИРНОВУ О.І., керівнику розвідки, у тому, що він здав у фонди Миколаївського обласного краєзнавчого музею матеріали розвідки Березанського району 2020 року у кількості 3 предметів.

Акт додається.

Директор музею В.А. МИХАЙЛОВ

Документ 5. Довідка про передачу найцінніших предметів з експедиції до фондів Миколаївського краєзнавчого музею.

Миколаївський обласний краєзнавчий музей

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Директор музею
Михайлов В.А.
«12» XII 200 р.
(печатка музею)

АКТ № _____
прийому предметів на постійне ~~(тимчасове)~~ зберігання
«15» XII 2020 р.

Акт складений представником музею Потапова М.І. (зберігач фондів)
(п., і., б., посада)
з одного боку, і особою (представником установи) Смирнов О.І. (керівник розвідки)
(п., і., б., посада) з другого,

у тому, що перший прийняв, а другий здав на постійне ~~(тимчасове)~~ зберігання до Миколаївського краєзнавчого музею такі предмети: матеріали розвідки 2020р - Березанський р-н

№ п/п	Назва і короткий опис. Матеріал, техніка, розмір	Облікові позначки	Стан збереження	Примітка
1.	Фібула Одинцівська дископ. Бронзова, середньої довжини. Вилита; висота 1,1 х 2,2 см		цілий	
2.	Фрагмент горщика для кремації XVII-XVIII ст. Сіролиняний, з вапняковим др. наповнювачем. Гладка, вилощена поверхня. 3,7 х 3,3 см		фрагмент	
3.	Намистина Одинцівська культура. Ребриста з наскрізним отвором. Діам. вінця - 1,7 см, ш. - 2,3 см.		цілий, сколи.	

Всього за актом прийнято 3 (три) предметів
(цифрами та прописом)

Прийняв: Потапова М.І. Здав: Смирнов О.І.

Були присутні: Бондаренко Д.О.

Документ 6. Акт про передачу найцінніших предметів з експедиції до фондів Миколаївського краєзнавчого музею.